

Ympäristövaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp): Asia on saapunut ympäristövaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 13.11.2023.

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027 (VNS 1/2023 vp): Asia on saapunut ympäristövaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 13.11.2023.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- budjettineuvos Armi Liinamaa, valtiovarainministeriö
- kansliapäällikkö Juhani Damski, ympäristöministeriö
- ylijohtaja Tarja Haaranen, ympäristöministeriö
- ylijohtaja Teppo Lehtinen, ympäristöministeriö
- ylijohtaja Oili Rahnasto, ympäristöministeriö
- ylijohtaja Ismo Tiainen, ympäristöministeriö
- kehittämisjohtaja Juho Korpi, ympäristöministeriö
- ympäristöneuvos Saara Bäck, ympäristöministeriö
- ympäristöneuvos Magnus Cederlöf, ympäristöministeriö
- ympäristöneuvos Outi Honkatukia, ympäristöministeriö
- ympäristöneuvos Mikko Kuusinen, ympäristöministeriö
- ympäristöneuvos Jarmo Muurman, ympäristöministeriö
- johtava asiantuntija Tuula Pietilä, ympäristöministeriö
- erityisasiantuntija Mikko Friipyöli, ympäristöministeriö
- vesihallintoneuvos Leena Westerholm, maa- ja metsätalousministeriö
- liikenneneuvos Tuuli Ojala, liikenne- ja viestintäministeriö
- neuvotteleva virkamies Jyrki Tanskanen, liikenne- ja viestintäministeriö
- ylitarkastaja Juha Karila, työ- ja elinkeinoministeriö

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

- johtava asiantuntija Mariko Landström, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
- johtaja Jarmo Lindén, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus
- luontopalvelujohtaja Henrik Jansson, Metsähallitus
- palvelujohtaja Heli Karjalainen, Suomen ympäristökeskus
- talousjohtaja Jutta Petäjä, Luonnonvarakeskus
- varapuheenjohtaja Riikka Paloniemi, Metsäbiotalouden tiedepaneeli
- puheenjohtaja Markku Ollikainen, Suomen ilmastopaneeli
- varapuheenjohtaja, professori Ilari Sääksjärvi, Suomen Luontopaneeli
- professori Heikki Liimatainen, Liikenteen tutkimuskeskus Verne
- erityisasiantuntija Laura Hassi, Suomen Kuntaliitto
- toimitusjohtaja Ville Wahlberg, Baltic Sea Action Group
- toimitusjohtaja Tuuli Kaskinen, Climate Leadership Coalition ry
- asiantuntija Sampo Seppänen, Energiateollisuus ry
- johtaja Aija Tasa, Kiinteistönomistajat ja rakennuttajat Rakli ry
- lakimies Vilma Pihlaja, Kohtuuhintaisten vuokra- ja asumisoikeustalojen omistajat - KOVA ry
- elinvoimajohtajan sijainen Leena Kristeri, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- johtaja, Elinkeinoasiat Anu Kärkkäinen, Rakennusteollisuus RT ry
- ilmastoasiantuntija Hanna Aho, Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- toiminnanjohtaja Marju Silander, Suomen Omakotiliitto ry
- ekonomisti Eemeli Karlsson, Suomen Vuokranantajat ry
- johtaja, kestävä kasvu Helena Soimakallio, Teknologiateollisuus ry
- toiminnanjohtaja Anne Viita, Vuokralaiset VKL ry
- suojelujohtaja Jari Luukkonen, WWF Suomi

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Helsingin Asumisoikeus Oy
- John Nurmisen Säätiö
- Kouvolan Asunnot Oy
- Motiva Oy
- Akava ry
- Autoliitto ry
- Linja-autoliitto ry
- Luontoliitto ry
- Metsäteollisuus ry
- Natur och Miljö ry
- Pyöräliitto ry
- Rakennusteollisuus RT ry
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- Suomen Kiinteistöliitto ry
- Suomen Kuljetus ja Logistiikka SKAL ry
- Suomen opiskelija-asunnot SOA ry
- STTK ry
- Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto ry
- Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC ry

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2024—2027

Valiokunta toteaa julkisen talouden suunnitelman lähtökohtana olevan julkisen talouden pysyvän rakenteellisen menojen ja tulojen epäsuhta ja se, että velkaantumiskehityksen taittaminen edellyttää julkisen talouden vahvistamista yhteensä 9 miljardilla eurolla kahden vaalikauden aikana. Taloustilannetta heikentää hintojen ja korkotason nousu hallituskauden alussa, mutta kotitalouksien ostovoiman vahvistumisen ja kestäväan kasvuun liittyvien suurten investointien oletetaan nopeuttavan kasvua vuodesta 2024 alkaen. Valiokunta toteaa, että ympäristöministeriön pääluokassa budjettitalouden määrärahojen kokonaistaso nousee kehyskauden alun 241 milj. eurosta 244 milj. euroon vuonna 2027.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti ympäristöministeriön pääluokkaan kohdistuu vuodesta 2025 alkaen toimintameno säästö, 2 milj. euron vuosittainen säästö asumisneuvontaan ja 5 milj. euron vuosittainen säästö korjausavustuksiin, minkä lisäksi vuosittaisia menoja vähentää 2,8 milj. eurolla kuntien ilmastosuunnitelmien laatimisvelvoitteen poistaminen. Kehyskauteen sisältyy myös vuonna 2024 27 milj. suuruinen ja sen jälkeen 47 milj. vuosittainen säästö Valtion asuntorahastosta myönnettävään erityisryhmien investointiavustukseen. Valtion asuntorahastosta tehdään vuosina 2024—2026 ylimääräinen tuloutus hallitusohjelman investointiohjelmaan, yhteensä 800 milj. euroa.

Valiokunta korostaa ilmastonmuutoksen hillinnän ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämistä koskevien tavoitteiden tärkeyttä. Hallitusohjelman mukaan Suomi sitoutuu ilmastolain tavoitteisiin. Hallituksen tavoitteena on varmistaa, että Suomi saavuttaa hiilineutraaliuden viimeistään vuonna 2035 ja etenee sen jälkeen hiilinegatiivisuuteen siten, että se ei omilla päätöksillään tai politiikkatoimillaan nosta kansalaisten arjen kustannuksia tai heikennä elinkeinoelämän kilpailukykyä. Luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen pysäytetään osana kestävää talouspolitiikkaa. Valiokunta pitää näitä linjauksia tärkeinä samoin kuin sitä, että talousarvioesityksen valmistelun yhteydessä on tunnistettu talousarvioesitykseen sisältyvät määrärahat, jotka edistävät hiilineutraaliutta ja puhdasta siirtymää.

Ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää ilmastovuosikertomuksen (K 17/2023 vp) mukaan merkittäviä lisätoimia maankäyttösektorilla. Valiokunta korostaa, että ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja luontokadon ehkäisemiseksi tarpeelliset toimet tulee tunnistaa läpileikkaavasti kaikilla hallinnonaloilla. Ilmasto- ja luontotavoitteiden saavuttaminen kehyskaudella edellyttää siten kaikkien hallinnonalojen ja sektoreiden pitkäjänteistä yhteistyötä ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi, luontohaittojen vähentämiseksi, väistämättömien haittojen kompensoimiseksi ja luonnontilan parantamiseksi. Yksin ympäristöministeriön hallinnonalan toimin tavoitteita ei voida saavuttaa.

Vuoden 2024 talousarvioesityksessä hiilineutraalisuuteen liittyviä tavoitteita edistetään yhteensä noin 2,3 mrd. eurolla. Tämä on noin 20 milj. euroa vähemmän kuin vuonna 2023 on toinen lisätalousarvioesitys mukaan lukien ehdotettu vastaaviin toimiin. Määrärahatasoa alentavat hallitusohjelman mukaiset julkisen talouden sopeutustoimet. Lisäksi vuoden 2023 lopussa päättyy edel-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

lisen hallituksen kertaluonteisia toimia, kuten öljylämmityksestä luopumisen avustukset, energia-avustukset ja ravinteiden kierrätys osana huoltovarmuutta.

Valiokunta toteaa, että elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoituksella voidaan edistää poikkeuksellisella tavalla puhdasta siirtymää. Ympäristöministeriön hallinnonalalla rahoitusta kohdennetaan ympäristöluvituksen vauhdittamiseen sekä tietoperusteisen päätöksenteon tukijärjestelmän tutkimushankkeeseen. Elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitus, josta 50 % käytetään puhtaan siirtymän edistämiseen, vaikuttaa myös vuonna 2024 korottavasti hiilineutraaliutta edistävien määrärahojen tasoon, käytettävissä on 127 milj. euroa. Etenkin elpymis- ja palautumissuunnitelman rahoitus energiatukeen korottaa määrärahatasoa vuodesta 2023. Hallitus on päättänyt kohdentaa REPowerEU-varat 1) ympäristöluvituksen vauhdittamiseen valtion aluehallintouudistuksen kanssa yhteensopivalla tavalla ja 2) puhtaan energian ja materiaalivirtojen T&K-rahoitukseen ja pilotointiin sekä 3) puhtaan siirtymän investointeihin. Uusiutuva energia ja energiatehokkuus kokonaisuuden osalta määrärahat kasvavat 362 milj. eurolla energiatukien ja uusiutuvan energian tuotantotukien lisääntymisen johdosta. Koko kehyskauden tasolla tarkasteltuna tämä merkitsee samalla sitä, että hiilineutraaliutta ja puhdasta siirtymää edistävien määrärahojen taso alenee vuoden 2024 2,3 miljardista eurosta 1,6 miljardiin euroon vuonna 2027.

Ympäristöministeriön hallinnonalalla tähän kokonaisuuteen kuuluu luvituksen sujuvoittaminen ja puhtaan energiajärjestelmän siirtymä. Luvituksen sujuvoittamisessa tavoitteena on ns. yhden luukun periaatteen kehittäminen, sekä digitalisaatiota ja lainsäädännön kehittämistä. Puhtaan energian siirtymä tarkoittaa laajaa hankekokonaisuutta, jossa on tarkoitus luoda näkemys puhtaan energian ratkaisukeinoista, vaikutuksista sekä haasteista ja mahdollisuuksista. Hanketta vietään eteenpäin Suomen ympäristökeskuksen johtamassa konsortiossa. Kokonaisuudessaan rahoitus on 14 milj. euroa vuosille 2024—2026.

Valiokunta toteaa, että siirtymistä kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa vauhditetaan tehokkaimmin investoimalla uusiutuviin energialähteisiin, edistämällä energiatehokkuutta ja kiertotaloutta sekä panostamalla teollisuusprosessien vähähiilistämiseen. Tavoitteiden saavuttamisessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja innovoinnin tuloksilla on keskeinen merkitys. Investointiympäristön houkuttelevuus ja ennakoitavuus ovat keskeisiä tekijöitä siinä, miten Suomeen onnistutaan houkuttelemaan uusia puhtaan teknologian yrityksiä ja siten tukemaan pitkäjänteisesti myös talouskasvua, hyvinvointia ja työllisyyttä.

Valtion talousarvioehdotus vuodelle 2024

Vesiensuojelu ja muun luonnonsuojelun kokonaisuus

Itämeren ja vesien suojelussa talousarvioesitys jatkaa vesien- ja merenhoidon suunnitelmien (2022—2027) toimeenpanoa ja panostaa erityisesti Saaristomeren tilan parantamiseen. Vesiensuojelun tehostamisohjelmaa ja Saaristomeri-ohjelmaa jatketaan. Toimenpiteisiin ehdotetaan yhteensä noin 11,8 milj. euroa, johon sisältyy hallitusohjelman mukainen 6 milj. euron määrärahalisäys. Kehyskaudella 2025—2027 osoitetaan yhteensä 24 milj. lisärahoitus (momentit 35.10.23 ja 35.10.61) Saaristomeri-ohjelmaan ja vesiensuojeluun sekä siitä eteenpäin pysyvästi 10 milj. euroa vuosittain.

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

Saaristomeri-ohjelman tavoitteena on saada alueen ravinnekuormitus pois Itämeren suojelukomissio HELCOM:in pahimpien kuormittajien hot spot -listalta. Valiokunta pitää priorisointia tärkeänä korostaen samalla sitä, että vesiensuojelua muilla alueilla ei tule unohtaa. Vesiensuojelussa myös pitkäjänteinen työ on tärkeää, koska suojelutoimien vaikutukset näkyvät vasta pitkän ajan kuluessa. Ilmastonmuutos vaikeuttaa tilannetta, kun lisääntyvät talvisateet sulan maan aikana lisäävät eroosiota ja siten vesistökuormitusta. Vesienhoidon tehostamisohjelmassa tehty työ on merkittävää, koska sillä on saatu liikkeelle toimijoita, toimintamalleja ja yksityistä rahoitusta, joka on lisännyt toiminnan vaikuttavuutta. Omarahoitusosuudet ovat olleet noin 30–50 % hankkeiden kokonaisbudjeteista ja siten merkittäviä panostuksia alueelliseen vesienhoitoon. Valiokunta toteaa, että momentin 35.10.61 (Vesien- ja ympäristönhoidon tukeminen) perusteluissa todetaankin erityisesti, että julkisen ja yksityisen sektorin sekä järjestökentän yhteistyötä, verkostoja ja kumppanuuksia vahvistetaan. Ravinne- ja energiaomavaraisuuden parantamisen investointitukien päättyessä momenttiin kohdistuu kuitenkin lähes 40 milj. euron leikkaus vuoteen 2023 verrattuna.

Valiokunta toteaa, että vesien suojelun kehittämisen kannalta olennainen merkitys on myös tietojärjestelmien kehittämisellä vesien ja merenhoidon tietojärjestelmän PISARA:n kehittämiseksi kaikkia palvelevaksi kattavaksi vesienhoidon ja merenhoidon tietolähteeksi.

Valiokunta korostaa, että vesiensuojelua toteutetaan käytännössä laajasti valuma-alueella vaikuttavien toimenpiteiden ja monin eri keinoin. Hallitusohjelmassa on monipuolisesti kirjauksia vesistöjen ravinnekuormituksen vähentämisestä peltomaan rakenteesta huolehtimalla sekä parantamalla valuma-alueiden vesienhallintaa ja luomalla kannusteita hyvään agroekologiaan ja hyvinvoivaan maaperään esimerkiksi oikeanlaisella viljely- ja laidunkierrolla ja kasvipeitteisyyttä lisäämällä. Tavoitteena on myös monipuolistaa maanparannusaineiden hyödyntämistä, kuten kipsi-, kuitu- ja rakennekalkikäsittelyitä niin, että viljelijöillä on vaihtoehtoja valita itselleen parhaiten sopivia ratkaisuja. Maa- ja metsätalousministeriön pääluokassa näitä ovat esimerkiksi EU:n yhteisen maataloustukijärjestelmän keinot, biokaasu- ja lannankäsittely, ravinnekierrätys- ja hiilensidontainvestoinnit sekä ravinnekiertotuki. Myös momentin 30.10.40 (Maatalouden aloittamis- ja investointiavustukset) biokaasu-, lannankäsittely-, ravinnekierrätys- ja hiilensidontainvestointien maksamiseen osoitettu määräraha on osa Saaristomeriohjelman toteuttamista.

Valiokunta pitää tärkeänä, että vaelluskalakantojen elvyttämisohjelmaa (NOUSU) jatketaan ja siihen on ehdotettu 2,8 milj. euroa maa- ja metsätalousministeriön pääluokassa (30.40.31). Hankevesistöt ja tukikohteet vaihtelevat pienten jokien esteiden poistosta aina suurten, rakennettujen jokien vaellusratkaisuihin. Lisäksi momentille 30.40.31 esitetään 0,450 milj. euroa Palokin koskien purkuun liittyvää kertaluonteista selvitysrahoitusta.

Vesiensuojelutoimien jatkamisen ohella tärkeää on jatkaa Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden suojeluohjelmaa eli METSO-ohjelmaa ja Helmi-elinympäristöohjelmaa. Hallitusohjelman tavoite luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämisestä vuoteen 2030 mennessä on tarkoitus tehdä toimeenpanemalla uusi luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön strategia ja toimintaohjelma, toteuttamalla Helmi- ja METSO-ohjelmia sekä tehostamalla muita toimia lajien ja luontotyyppien suojelemiseksi. Talousarvioesityksessä toimenpiteitä luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämiseksi jatketaan. Valiokunta toteaa, että luonnon monimuotoisuus- sekä vesien- ja ympäristönsuojelumäärärahat alenevat kokonaisuutena 67

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

milj. eurolla vuoden 2023 määrärahoihin verrattuna, mikä johtuu määräaikaisten toimien päättyemisestä vuoden 2023 lopussa. METSO- ja Helmi -ohjelmia jatketaan siten palaamalla aikaisemman perusrahoituksen tasolle. Helmi-ohjelmaan kohdennetaan vuonna 2024 yhteensä vähintään 23,3 milj. euroa ja METSO-ohjelman mukaisiin korvauksiin varataan hieman yli 20 milj. euroa.

METSO-ohjelmaa toteutetaan maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön yhteistyönä. Vuoden 2024 talousarvioesityksessä momentille 30.40.45 (metsäluonnon hoidon edistäminen) esitetään METSO-ohjelman toimeenpanoon yhteensä 9,3 milj. euroa, josta ympäristötukeen kohdennetaan noin 7,8 milj. euroa ja luonnonhoitohankkeisiin noin 1,5 milj. euroa. METSO-ohjelman määrärahassa on huomioitu hallituksen budjettiriihessä päätetty 3 milj. euron lisärahoitus. Lisäyksestä huolimatta ohjelman määräraha on kuitenkin 6,5 milj. euroa pienempi kuin kuuluvana vuonna (15,8 milj. euroa vuonna 2023), koska vuodelle 2023 osoitettiin kertaluonteista lisäystä.

Helmi-ohjelmaa toteutetaan maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön yhteistyönä. Ohjelman päätavoitteena on vahvistaa Suomen luonnon monimuotoisuutta ja parantaa elinympäristöjen tilaa. Maa- ja metsätalousministeriön vastuulle kuuluvat muun muassa soiden suojeleminen ja ennallistaminen, lintuvesien ja -kosteikkojen kunnostukset ja hoito, perinnebiotooppien ja metsäisten elinympäristöjen kunnostukset ja hoito sekä pienvesi- ja rantaluonnon kunnostukset.

Metsähallituksen luontopalvelujen saama valtion budjettirahoitus on suurimmaksi osaksi ympäristöministeriön momentilla 35.10.52 (Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät). Momentilta rahoitetaan kansallispuistojen, muiden luonnonsuojelualueiden, luonnonsuojeluun varattujen alueiden, erämaa-alueiden ja kulttuuriperintökohteiden hoitoa sekä uhanalaisten eliölajien ja luontotyyppien suojelua (48,1 milj. euroa). Talousarvioesityksessä Metsähallituksen luontopalveluille osoitetaan 4 milj. euron lisärahoitus, joka mahdollistaa Helmi-ohjelman jatkamisen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Helmi-ohjelman 2030-tavoitteiden saavuttaminen edellyttäisi kuitenkin vähintään 10 milj. euron vuosittaisen lisärahoituksen, joten on tärkeää seurata rahoituksen riittävyyttä ja selvittää mahdollisuuksia sen nostamiseen.

Hallitusohjelman mukaan tavoitteena on edistää retkeilyä ja matkailua Suomen luonnossa ja ympäristökasvatukseen ja etenkin lasten ja nuorten luonnossa liikkumisen mahdollisuuksiin panostetaan. Valiokunta nostaa esiin, että myös kansallisen luonnon virkistyskäytön strategian 2030-tavoitteiden toteuttaminen edellyttää lisääntyvää panostustarvetta myös Metsähallituksen luontopalveluilta. Saavutettavuutta parantamalla, kestävyyttä vaalimalla ja palveluja monipuolistamalla luonnossa liikkumisen hyötyjä tuodaan entistä laajemmalle käyttäjäkunnalle.

Valiokunta pitää tärkeänä myös metsien käytön kestävyysnäkökulmasta sen varmistamista, että monimuotoisuuden turvaamisen sekä ilmastonmuutoksen hillinnän ja siihen sopeutumisen ohjauskeinot ovat mahdollisimman vaikuttavia ja kustannustehokkaita. Huomiota on kiinnitettävä myös uusiin ilmiöihin, kuten mittavaan maankäytön muutokseen, jonka energiantuotannon näkökulmasta on välttämätöntä uusiutuvan energiantuotannon kuten tuuli- ja aurinkovoiman rakentamisessa. Ohjauskeinoja uuden infrastruktuurin rakentamiseen tulee saada aikaan metsäkadon tai muiden luontohaittojen hallitsemiseksi.

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

Valiokunta pitää hyvinä myös hallitusohjelmaan sisältyviä kirjauksia hiilensidontamarkkinoiden kehittämisestä yksityisen rahan saamiseksi liikkeelle monihyötyisten ilmasto- ja luontotoimien toteuttamiseksi. Talousarvioesitys ei kuitenkaan sisällä ainakaan nimenomaista rahoitusta näiden tavoitteiden edistämiseksi maatalouden investointitukia koskevaa momenttia lukuun ottamatta. Kirjausten mukaan hallitus selvittää markkinaehtoisia ja kustannustehokkaita ratkaisuja, joiden kautta maan- tai metsänomistaja voisi saada korvausta esimerkiksi metsien tuhkalannoituksesta tai maatalousmaan ilmastotoimista ruoantuotantoa vaarantamatta. Tavoitteena on myös kehittää hiilensidontamarkkinaa ja lisätä peitteistä metsänkasvatusta turvemailla sekä mahdollistaa vapaaehtoisten hiilivähenemä- ja hiilensidontamarkkinoiden toiminta kannustavasti ja läpinäkyvästi.

Valiokunta korostaa monimuotoisuuden ja luonnonsuojelun edistämisen osalta vapaaehtoisuuteen perustuvan suojelun ja muiden monimuotoisuustoimien edistämisen tärkeyttä. Monimuotoisuuden edistämiseksi vaikuttavasti tarvitaan myös tutkimusta ja avointa luontotietoa, joten tutkimuksen ja tiedon saatavuuden rahoittaminen on tärkeää.

Valiokunta pitää erittäin hyvänä, että tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus työ- ja elinkeinoministeriön pääluokassa kasvaa noin 280 milj. euroa. Valiokunta korostaa tutkimusresursien tarvetta, jotta puhtaan siirtymän ja kokonaisvaltaisen kestävyysmurroksen vaatimaa tietopohjaa voidaan vahvistaa ja ohjata sekä valtionhallinnon että ratkaisuja luovien toimijoiden käyttöön. Toisaalta valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta (VN TEAS) lakkautetaan. VN TEAS-rahoituksen turvin on rahoitettu ministeriöiden tutkimus- ja selvityshankkeita noin 9 milj. eurolla vuosittain ja siten on voitu tukea erityisesti poikkihallinnollisesti ajankohtaisia selvitystarpeita. Valiokunta pitää tärkeänä, että tarvittavat tutkimus- ja selvitystyöt voidaan toteuttaa päätösten valmistelun tueksi myös jatkossa.

Valiokunta kiinnittää huomiota järjestöille ja ympäristönhoitoon tarkoitetun avustusmäärärahan tärkeyteen. Määrärahaa käytetään yleisavustuksiin valtakunnallisille luonnonsuojelu- ja ympäristöjärjestöille sekä valtakunnallisille asunto- ja rakennusalan järjestöille niiden perustoimintaan. Määrärahalla tuetaan myös saariston ympäristönhoitoa, saaristoalueiden ja tunturialueiden jätahuoltoa sekä ympäristövahinkojen torjuntaa. Lisäksi määrärahalla tuetaan kestävä kehitystä, kulttuuriympäristön vaalimista sekä muuta ympäristökasvatusta ja -valistusta edistäviä valtakunnallisesti ja alueellisesti merkittäviä hankkeita. Valiokunta pitää määrärahaa pienenä, mutta merkittävänä tapana tukea kansalaisyhteiskunnan roolia ja järjestöjen merkittävää työtä käytännön tasolla.

Ilmastotavoitteiden toteuttaminen ja puhtaan siirtymän luvituksen sujuvoittaminen

Suomen EU:n ilmastotavoitteiden ja hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen vaatii määrätietoista ja johdonmukaisia toimia kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Valiokunta tarkastelee talousarvioehdotuksen ilmastopolitiikkarahoitusta lähtökohtaisesti keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelman (KAISU 2022) ja siinä määriteltyjen päästövähennystoimien kannalta. KAISU:ssa asetetut tavoitteet ja toimet koskevat erityisesti taakanjakosektorin vuoden 2030 50 %:n päästövähennystavoitetta sekä vuoden 2035 hiilineutraaliustavoitetta. KAISU:n toimeenpano on kesken, eikä kaikille siinä määritellyille toimille ole vielä osoitettu tarvittavia määrärahoja. Taakanjakosektoria koskee EU:n asettamaa päästövähennysvelvoite, joka perustuu vuotuisiin kiintiöihin jaksolla 2021—2030.

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

Liikennesektorin osuus koko taakanjakosektorin päästömäärästä on lähes 40 %, joten liikenteen päästökehityksellä on suuri merkitys kokonaistavoitteiden saavuttamisen kannalta. KAISU:un sisältyy liikennesektorin osalta laaja kokonaisuus erilaisia toimia, jotka pitkälti perustuvat fossiilitoman liikenteen tiekartan mukaisiin toimiin sekä kiristyneen jakeluvelvoitteen että EU:n uuden päästökaupan vaikutusten mallintamiseen. EU:n uusi päästökauppa alkaa kuitenkin vasta aikaisintaan vuonna 2027 ja varsinkin jakeluvelvoite on kehittymässä toisin kuin KAISU:ssa on oletettu, kun hallitus on antanut sitä koskevan hallituksen esityksen (HE 53/2023 vp). Valiokunta toteaa, että liikennesektorin päästökehitys riippuu tällä hetkellä jakeluvelvoitteen kehittymisen lisäksi erityisesti sähköistymistahdista ja autokannan uudistumisesta. Myönteistä kehitystä on kuitenkin se, että sähköautojen osuus myytävistä uusista autoista on kasvanut nopeasti. Myös EU:n tiukentuvat päästönormit sekä henkilöautoliikenteen että raskaan liikenteen sektorilla vauhdittavat kehitystä. Myös liikennesuoritteiden kehitys on olennainen tekijä päästöjen kannalta.

Budjettiesitykseen ei sisälly uusia määrärahoja hankintatuille, latausinfraverkon rakentamistukea tai romutuskampanjoiden rahoitusta. Tukea sähkö- tai kaasukäyttöisen paketti- tai kuorma-auton hankintaan voi hakea vuoden 2024 loppuun saakka; tuesta on nyt käytetty noin 35 %. EU:n jakeluinfra-asetus asettaa sitovia tavoitteita jakeluinfran rakentumiselle ja tältä osin olennaisia ovat työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan julkisen jakeluinfran tuet (10 milj. euroa momentilla 32.20.47). Hallitus esittää vuoden toisessa lisätalousarviossa (HE 15/2023 vp) asuinrakennusten latausinfra-avustukseen 9,5 milj. euron lisäystä. Tästä arvioidaan riittävän uusille hakeumuksille noin 6 milj. euroa noin 400 hakijan hankkeisiin.

Suurten ja keski suurten kaupunkiseutujen joukkoliikenteen tuki vastaa aiempien vuosien tasoa, mutta ilmastoperusteinen joukkoliikenteen tuki päättyy. Kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen talousarviossa esitetty 3 milj. euron rahoitus vastaa aiempien vuosien perustasoa, mutta vuosina 2025—2027 kehyksessä esitetään hallitusohjelman mukaisesti 8 milj. euron leikkausta liikenne- ja viestintäministeriön pääluokassa momentille, josta rahoitetaan myös yksityisteitä. Valiokunta toteaa, että kävelyn ja pyöräilyn tukitason kannalta olennaisia ovat siten kohdentamispäätökset vuoden 2025 talousarviopäätöksessä.

Ilmastovuosikertomus 2023:n mukaan (K 17/2023 vp) päästövähennystahti on linjassa ilmastolain vuoden 2030 päästövähennystavoitteen kanssa. Ilman merkittäviä lisätoimia maankäyttösektorilla on kuitenkin todennäköistä, ettei Suomi saavuta EU:n LULUCF-asetuksen mukaisia velvoitteita ilman päästöyksiköiden ostoja muista jäsenmaista. Myös kansallisen hiilineutraaliustavoitteen saavuttaminen edellyttää lisätoimia maankäyttösektorilla sekä muilla sektoreilla. Valiokunta korostaa, että maankäyttösektorin nettopäästöjen vähentämiseksi tulee kehittää toimia, jotta jatkossa ei jouduta ostamaan päästöyksiköitä mahdollisesti kalliilla hinnalla. Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus selvittää tehokkaita keinoja tarvittavien päästövähennysten aikaansaamiseen ja mahdollisuutta palauttaa tarvittaessa kosteikkoviljelyn tuki ja joutomaiden metsitystuki.

Hallitusohjelman mukaan maankäyttösektorin EU-velvoitteisiin vastaamiseksi tarvitaan vaikuttavia toimia, jotka ovat taloudellisesti järkeviä, eivätkä heikennä kotimaisen metsäalan toimintaedellytyksiä. Tavoitteena on edistää metsien kasvua ja terveyttä parantavia toimenpiteitä sekä vahvistaa oikea-aikaisten ja -suhtaisten harvennushakkuiden tekoa huolehtimalla myös taimikonhoito- ja ensiharvennusrästeistä. Hallitus vahvistaa metsien kasvua toimenpidepaketilla ja toimeenpanee Kansallisen metsästrategian. Valiokunta pitää hyvinä myös tavoitteita metsänhoito-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

suositusten päivittämisestä tukemaan metsien ja hiilinielujen kasvua, kiertoaikojen maltillisista pidentämisestä, puuttumisesta liian voimakkaisiin harvennushakkuihin, metsälain valvontaa tehostamisesta ja metsän uudistumisvauhdin parantamisesta muun muassa metsän istutusta ja taikamikon hoitoa lisäämällä.

Hallitusohjelman mukaan kunnille asetettu velvoite laatia ilmastosuunnitelma perutaan lakimuutoksella. Tähän liittyen avustukset kuntien ilmastosuunnitelmien tukemiseen (35.10.31) esitetään poistettavaksi. Valiokunta totesi ilmastolain muuttamista koskevassa mietinnössään (YmVM 15/2022 vp—HE 239/2022 vp), jolla suunnitelmavelvollisuus lisättiin lakiin, että velvoite laatia ilmastosuunnitelma tukee kunnassa tehtävää ilmastopolitiikan päätöksentekoa ja lisää sen ennakointavuutta. Kuntien ilmastosuunnitelmat täydentävät lain mukaista suunnittelujärjestelmää. Valiokunta korosti myös kuntien erilaisuutta, ja katsoi, ettei yhteisiä vertailu- ja tavoitevuosia ollut mahdollista asettaa, sillä tavoitteet kunnissa ovat hyvin erilaisia. Valiokunta toteaa, että kun suunnitelmavelvoite poistetaan, on tärkeää pyrkiä muin vapaaehtoisin keinoin vahvistamaan kunnan asukkaiden osallistumista ja sitoutumista pitkäjänteiseen ilmastotyöhön. Työssä voi hyödyntää ympäristöministeriön julkaisemaa opasta¹ ilmastosuunnitelmien valmisteluun.

Ilmastolain 16 §:n mukaan valtioneuvoston on seurattava ilmastosuunnitelmien, kuten KAISU:n toteutumista ja tehtävä tarvittaessa päätös lisätoimista. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että ilmastovuosikertomuksen perusteella sekä maankäyttö- että liikennesektorin päästövähennystavoitteiden saavuttaminen näyttää haasteelliselta ja lisätoimien tarve todennäköiseltä. Valtioneuvoston tulee siten seurata päästövähennyskehitystä ja tarvittaessa esittää lisätoimia ja rahoitus niille ilmastolain tavoitteiden saavuttamiseksi.

Hallitusohjelman tavoitteena on sujuvoittaa ja nopeuttaa luvitusta, mikä on olennaista puhtaan siirtymän vauhdittamiseksi. REPower-varoista 2,9 milj. euroa ohjataan ympäristöön liittyvien menettelyjen ja niin sanotun yhden luukun palvelun kehittämiseen. Tähän sisältyy muun muassa muutoksen tarvitsemia selvityksiä ja lainsäädännön sekä digitaalisten ja automaattisten menettelyjen kehittämistä. Varoja käytetään aluehallintouudistuksen osana valmisteltavan ympäristövastualueen lupa-, ohjaus- ja valvontaviraston valmistelun ja toimeenpanon kuluihin. Hallitusohjelman mukaan valtion lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävät kootaan uuteen monialaiseen virastoon, johon yhdistetään Valvira, Aluehallintovirastot sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ympäristövastualueen tarkoituksenmukaiset tehtävät. Yhden luukun lainsäädäntöhanke toteuttaa osaltaan valtion aluehallinnon uudistusta ja kehittää ympäristöön liittyviä lupa- ja muita menettelyjä. Uuden viraston on määrä aloittaa ja yhden luukun lainsäädännön olla voimassa 1.1.2026 alkaen.

Valiokunta pitää luvituksen sujuvoittamistavoitteita tärkeinä energiamurrosta edistävien tuotantoinvestointien vauhdittamiseksi. Luvituksen sujuvoittaminen ja nopeuttaminen on tehtävä siten, että ympäristönsuojelun korkeasta tasosta ei tingitä, mikä edellyttää luvitukseen liittyvien viranomastehtävien riittävää resursointia. Valiokunta pitää tärkeänä sen varmistamista, että lupaviranomaisilla on riittävästi osaamista, paikallista ymmärrystä sekä henkilöstöä ja muita resursseja lupaprosessiin.

¹ Ympäristöministeriön julkaisuja 2023:17

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

Ympäristöministeriö toteuttaa yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa strategista kiertotalousohjelmaa. Tavoitteena on muutos, jolla kiertotaloudesta luodaan talouden uusi perusta. Talousarvioesityksen tavoitteena on jatkaa toimia kiertotalouteen siirtymiseksi mm. kiertotalousohjelman, muovitiekartan ja valtakunnallisen jätesuunnitelman toimia toteuttamalla, lainsäädäntöä ja vapaaehtoisia sopimuksia kehittämällä, hyödyntämällä ja kehittämällä sähköisiä alustoja ja tietojärjestelmiä sekä toteuttamalla kokeiluja. Tavoitteena on vähentää uusiutumattomien luonnonvarojen kulutusta, kaksinkertaistaa resurssituottavuus sekä kaksinkertaistaa materiaalien kiertotalousaste vuoteen 2035 mennessä.

Kiertotalousohjelman toteuttamisen rahoitus jatkuu nykytasolla (920 000 euroa) ja jätetietojärjestelmän (JTT) kehittämiseen on rahoitus (yhteensä 3 milj. euroa) vuoteen 2025 saakka. Merkittävät innovaatio- ja investointituet kiertotalouteen ovat työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla. Valiokunta korostaa kiertotalouden systeemisen muutoksen merkitystä mahdollistaessaan kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisen ja luonnon monimuotoisuuden ylläpidon samalla, kun se parantaa omavaraisuutta ja lisää työllisyyttä ja talouden toimeliaisuutta. Kiertotalousohjelman keskeisiä toimenpiteitä ovat olleet Kiertotalous-Suomi (KiSu) -osaamisverkoston perustaminen ja Kiertotalouden Green Dealin valmistelu. Talousarvioesityksen yleisperusteluista ilmenee, että valtakunnallisen kiertotalouden edistämishojelman toteuttamiseen ehdotetaan 1 milj. euroa (sivulla Y51). Valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena edellä mainitun määrärahan lisäksi. Kiertotalouden edistäminen on myös kaikkia hallinnonaloja koskeva haaste, jonka osalta kokonaiskuvaa rahoituksesta on vaikea muodostaa, koska asiakokonaisuuksien kohdennukset ovat hajallaan eri hallinnonaloilla.

Yhdyskunnat, rakentaminen ja asuminen

Valtion tukemaan sosiaaliseen asuntotuotantoon kohdistuvien Valtion asuntorahastosta (VAR) myönnettävien korkotukivaltuuksien tasoksi ehdotetaan talousarvioesityksessä 1,5 miljardia euroa. Takausravainavaltuuksiksi esitetään 285 milj. euroa ja asunto-osaakeyhtiöiden perusparannuslainojen valtiontakauksien määräksi 100 milj. euroa. Valtaosa valtion tukemasta asuntotuotannosta kohdistetaan suurille kaupunkiseuduille. VAR on valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto, jonka varat kertyvät aiemmin myönnettyistä aravainlainoista, korkotuotoista ja takausmaksuista. Varat on tarkoitettu lainojen myöntämiseen ja muuhun asuntorahoituksen tukemiseen. Rahaston tase oli vuoden 2022 tilinpäätöksen mukaan 5,6 miljardia euroa ja kassan koko noin 3 miljardia euroa. Rahaston varoja tulee kulumaan aiempaa selvästi enemmän 20,5 miljardin euron korkotukilainakannalle maksettavaan korkotukeen. Vuonna 2022 korkotukea maksettiin vain 1,8 milj. euroa, mutta vuonna 2024 arviolta 180 milj. euroa. Hallitusohjelman mukaisesti VAR:ista myönnettävät avustukset siirretään valtiontalouden kehysjärjestelmän piiriin. Poikkeuksellinen on myös vuosina 2024—2026 tehtävä ylimääräinen tuloutus VAR:sta hallitusohjelman investointiohjelmaan, yhteensä 800 milj. euroa.

Hallitusohjelman mukaan valtion tukeman asuntotuotannon korkotuki- ja takauslainavaltuudet mitoitetaan aiempaa paremmin rakennusalan muun suhdannetilanteen mukaisesti. Tämä tarkoittaa valtuuden kasvattamista matalasuhdanteessa ja valtuuden alentamista korkea- tai noususuhdanteessa. ARA-tuotannon kustannuksiin kiinnitetään aiempaa parempaa huomiota ARA-vuokrien säilyttämiseksi kohtuullisella tasolla. Tavoitteena on myös ottaa pitkän korkotuen vuokra-kohteiden asukasvalintaan samat tulorajat kuin lyhyen korkotuen asuntoihin. Pitkän korkotuen

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

asunnot ohjataan jatkossa tarkemmin pienituloisille kuitenkin huomioiden, etteivät asuinalueet eriydy segregaatiokehityksen seurauksena.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että talouden suhdannekuva on rakentamisen kannalta poikkeuksellinen. Uudisrakentamisen volyymi-indeksin mukaan pudotusta on lähes 20 % asuinrakennusten osalta vuonna 2023; korkeimmalta tasoltaan vuoden 2022 alusta asuinrakentaminen on pudonnut jo 40 %. Rakennuskustannusten kallistuminen ja korkotason nousu vähensivät selvästi kohtuuhintaisen ARA-tuotannon aloituksia vuonna 2022. ARA on joutunut hylkäämään tai lykkäämään erityisesti lyhyen korkotuen lainahakemusten käsittelyä, koska nykyisellä korkotasolla kohteiden vuokrat tulisivat olemaan vähintään markkinavuokrien tasolla ja monesti selvästi ylikin. Korkotukilainaa myönnettiin 5 619 asunnon rakentamiseen, mikä oli 37 % vähemmän kuin vuonna 2021. Aloitetuista asunnoista oli vapaarahoitteisia noin 33 000, 15 % vähemmän kuin vuonna 2021. ARA-tuotannon osuus uudistuotannosta oli 15 %, mikä on pienin osuus vuoden 2007 jälkeen. ARA-tuotannon rakennuskustannukset ovat kuitenkin valiokunnan saaman selvityksen mukaan jo laskussa, joten vastasykliselle valtion tukeman tuotannon lisäämiselle on hyvät edellytykset. Vuoden 2023 1,95 miljardin euron korkotukilainavaltuus mahdollistaa vielä syksyn aikana myöntöpäätösten kasvun, kun ARA:n arvion mukaan tänä vuonna lainoituspäätöksen voi saada jopa 8 000 uuden ARA-asunnon rakentamiseen. Valiokunta katsoo, että 1,5 miljardin euron myöntövaltuus on hyvällä tasolla.

Rakennusalan suhdanneryhmä (RAKSU) arvioi asuntoaloitusten määräksi 23 000 asuntoa vuonna 2023, kun aloituksia oli vuonna 2021 ennätykselliset 48 000. RAKSU-raportin mukaan julkisin varoin tuetulla rakentamisella ei pidä vaarantaa asuntomarkkinoiden sopeutumista, missä potentiaalinen asuntojen kysyntä tulee säilymään ja toteutuu, kun kustannusten nousu vakiintuu ja ostovoima palautuu. ARA-asuntojen rakentamisella ja sen ehtoja joustavoittamalla voidaan ylläpitää tuotantoa, ennakoida markkinoiden suuria vaihteluja ja kohdistaa tuotantoa muuhun kuin niille osa-alueille, missä on tällä hetkellä liikatarjontaa.

Maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL)-sopimusten jatkaminen on kirjattu hallitusohjelmaan. Valiokunta korostaa MAL-sopimusten merkitystä keinona edistää pitempiäaikaista aitoa kumppanuutta valtion ja kaupunkiseutujen välillä ja lisätä asunto- ja tonttitarjontaa sekä edistää kestävä yhdyskuntarakenteen ja liikennejärjestelmän rakentumista. Valtio avustaa sopimuksissa tarkoitettuja kaupunkiseutuja enintään 50 %:lla hyväksyttävistä kustannuksista MAL-sopimuksissa sovittujen liikenteen palvelujen kehittämistoimien osalta.

Hallitusohjelman mukaan uusien asumisoikeusasuntojen tuki lopetetaan. Valiokunta korosti asumisoikeuslain uudistamista koskevassa mietinnössään (YmVM 1/2021 vp—HE 189/2020 vp) asumisoikeusjärjestelmän merkitystä osana monipuolista asuntopolitiikan keinovalikoimaa kohtuuhintaisen asumisen turvaamiseksi ja segregaation haasteisiin vastaamiseksi. Valiokunta tunnisti myös järjestelmän haasteet, joista yksi merkittävin on lainojen takapainotteisuus; lainoja lyhennetään takapainotteisesti vasta siinä vaiheessa, kun taloissa tulee jo peruskorjauslainatarvekin ajankohtaiseksi. Kritiikistä huolimatta asumisoikeusasunnoille on kuitenkin ollut jatkuvaa kysyntää. Valiokunta pitää hyvänä, että budjettiriihipäätösten mukaan lainoitus jatkuu kuitenkin vuoden 2024 loppuun asti. On tärkeää, että nyt vireille pantavien asumisoikeushankkeiden lainoittaminen voidaan turvata, kun tarkastellaan vuonna 2024 korkotukilainavaltuuden riittävyttä. Valiokunta katsoo, että asumisoikeusasuntoja on pidetty tärkeänä välimuotona ja segregaatio-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

ta vähentävänä asumismuotona, joten uustuotannon poistumisen johdosta on suositeltavaa selvittää, onko tarvetta lisätoimille segregaaation ehkäisemiseksi.

Erityisryhmien eli opiskelijoiden, vammaisten ja ikääntyneiden asumiseen tarkoitettuun investointiavustukseen esitetään vuodelle 2024 63 milj. euroa ja julkisen talouden suunnitelmassa vuodesta 2025 alkaen 43 milj. euroa vuosittain. Valiokunta kiinnittää huomiota leikkauksen suuruuteen, kun avustuksia on tänä vuonna käytössä 120 milj. euroa kehystason oltua 90 milj. euroa. Avustuksille on ollut kysyntää, ja ARA:ssa on jo käsittelyssä noin 200 milj. euron edestä hakemuksia, joille on annettu ns. ehdollinen varauspäätös. Vuodelle 2024 siirtyy jo annettuja varauksia runsaan 120 milj. euron edestä. Uusia investointiavustushakemuksia on lisäksi jo noin 75 milj. euron edestä, joten valtuus ei riitä kysyntään.

Hallitusohjelman mukaan asumisneuvonta-avustuksen määräraha puolitetaan ja kohdennetaan paremmin. Talousarvioesityksessä esitetään asumisneuvontaan tämän mukaisesti 2 milj. euroa. Valiokunta toteaa, että asumisneuvonnasta on säädetty vuonna 2022 määräaikaisella lailla (Ym-VM 11/2022 vp—HE 129/2022 vp). Lailla asumisneuvonnan tuesta kunnille vuosina 2023—2027 on tarkoitus parantaa asumisneuvonnan saatavuutta. Asumisneuvontaa ei säädetty viranomaisen järjestämisvastuulle, vaan sen turvaamiseen ja laajentamiseen ohjataan valtion resursseja sekä avustuksina että ARA:n tukena kuntakohtaisesti ja yhteisen koulutuksen ja materiaalien muodossa. Asumisneuvonnalla ehkäistään asumisen ongelmia, jotka voivat johtaa asunnon menettämiseen, joten se on olennainen keino asunnottomuuden poistamistavoitteen toteuttamiseksi. Valiokunta katsoi mietinnössään, että asumisneuvonnan laajentaminen on ajankohtaista, sillä energiakriisistä ja elinkustannusten noususta johtuvat haasteet asettavat yhä laajemman joukon alttiiksi asunnottomuuden riskille.

Valiokunta totesi mietinnössään myös, että kansalaisten yhdenvertaisuuden ja palveluiden selkiyttämisen kannalta pitkän tähtäimen tavoitteena tulee olla asumisneuvonnan lakisääteistäminen. Määräaikaisen lain toimivuutta on tarkoitus arvioida erillisellä selvityksellä. Valiokunta katsoi mietinnössään, että viiden vuoden kokemuksen perusteella on nähtävissä, millainen palvelukokonaisuus yhtäältä hyvinvointialueille ja toisaalta kunnille on muotoutunut ja siten voidaan arvioida edellytyksiä asumisneuvonnan kehittämiseksi. Viimeaikainen asumiskustannusten kallistuminen ja vuokrien korotukset sekä asumistuen leikkaus voivat lisätä asumisneuvonnan tarvetta häättöjen ennaltaehkäisemiseksi. Hyvinvointialueiden toiminta on vasta alkanut ja erityisesti erityisryhmien asumisen osalta kokonaiskuva siten muutoksessa ja kehittymässä. Valiokunta pitää tärkeänä, että tilannetta seurataan ja ryhdytään tarvittaessa nopeasti toimiin neuvonnan tukemiseksi ja kohdentamiseksi hallitusohjelman mukaisesti paremmin. Hallitusohjelman tavoitteena on myös helpottaa taloyhtiöiden häiriötilanteisiin puuttumista ja asuntojen hallintaan ottoa.

Hallitusohjelman mukaan alueiden eriytymisen tuomia haasteita asumiselle koko Suomessa ratkomaan perustetaan ministeriörajat ylittävä selvitysryhmä. Tavoitteena on myös helpottaa taloyhtiöiden hallittua alasajoa. Valiokunta toteaa, että polarisoituvilla asuntomarkkinoilla erityistä huomiota vaativat toisaalta kasvukeskusten asuntotarjonnan niukkuus ja kalleus ja toisaalta väestöltään vähenevien kuntien ongelmat tyhjiilleen jäävistä asunnoista. Valiokunta pitää kannatettavana, että talousarvioesityksen myöntövaltuuksissa osoitetaan 6 milj. euroa aravatalojen purkuakordeihin. Aravavuokratalo voidaan purkaa, jos se on niin huonossa kunnossa, että sen perusparantaminen tai korjaaminen ei ole enää tarkoituksenmukaista. Purkulupa voidaan myöntää

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

myös silloin, kun talo tai suurin osa sen asunnoista on ollut pitkään tyhjillään, sen arvioidaan olevan pysyvää ja purkaminen on perusteltua alueen asuntomarkkinatilanne huomioon ottaen. Valtiokonttori voi tällöin lainansaajan hakemuksesta päättää valtion talousarviossa vahvistetun enimmäismäärän rajoissa, että jäljellä olevasta lainasta jää enintään 70 % valtion vastuulle ja lopulaina on maksettava takaisin. Poikkeuksellinen, enintään 90 %:n akordi voi lisäksi tulla sovellettavaksi esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa lainansaaja toimii voimakkaan rakennemuutoksen kokeneella alueella, jossa väestö vähenee ja toimintaympäristössä on tapahtunut lainansaajan taloudelliseen tilanteeseen vaikuttaneita muita muutoksia. Muutoksen tulee myös olla arvioitavissa siten pysyväisluonteiseksi, että yhteisön talouden tervehtymistä ei muita keinoja käyttämällä arvioida mahdolliseksi. Jos yhteisön arvioidaan joka tapauksessa ajautuvan konkurssiin, akordia ei ole syytä myöntää (YmVM 15/2018 vp—HE 208/2018 vp).

Valiokunta toteaa, että taloustilanteesta johtuen Yhdyskunnat, rakentaminen ja asuminen -luokun kohdennettava budjettitalouden rahoitus vähenee noin 61 milj. eurolla eli 70 % vuoteen 2023 verrattuna, kun 86,9 milj. taso alenee 26,2 milj. euroon. Hallitusohjelman mukaisten säästöjen ohella määrärahan väheneminen aiheutuu erityisesti määräaikaiksiksi tarkoitettujen lisäysten, kuten kotitalouksille myönnettävän öljy- ja kaasulämmityksestä luopumisen avustusten, poistumisesta. Poistuvia avustuksia ovat esimerkiksi sähköautojen latausinfra-avustukset, öljylämmityksestä luopumisen avustukset, avustukset puhdasta siirtymää tukevan rakentamisen toteuttamiseen sekä Kestävä kaupunki -ohjelma ja Puuohjelma.

Öljylämmityksestä luopumisen avustusten poistuminen koskee sekä asuinrakennuksia että kuntien omistamia öljylämmitteisiä rakennuksia. Asuinrakennusten energia-avustuksille ei myönnetä uutta määrärahaa, mutta kotitalousvähenemys on edelleen käytettävissä tähän tarkoitukseen. Öljy- ja kaasulämmityksestä luopumiseen myönnettyjä määrärahoja on edelleen käytettävissä. ELY-keskus voi myöntää pientalojen omistajille avustuksia syksyyn 2025 saakka, määrärahaa on jäljellä vielä noin 42 milj. euroa. Avustusta on hakenut tähän mennessä lähes 31 000 pientalon omistajaa, ja sitä on myönnetty noin 25 000 öljylämmityksen vaihtajalle ja noin 1 000 maakaasulämmityksen vaihtajalle. Avustusta on maksettu jo noin 88 milj. euroa, joten remontti on toteutettu yli 22 300 pientalossa.

Taloyhtiöille, ARA-yhteisöille ja henkilöasiakkaille tarjottavaa asuinrakennusten energia-avustusta on jäljellä noin 6 milj. euroa, mikä riittää noin 1 300 asunnon energiatehokkuuden parantamiseen. Avustuksen arvioidaan riittävän lokakuun loppuun asti. Vuoden 2020 alusta tarjolla ollut avustusta on myönnetty jo yli 225 milj. euroa. Eniten on avustettu lämpöpumppujen, lämmöntalteenottojärjestelmien ja aurinkoenergialaitteistojen asentamista, öljylämmityksestä luopumista sekä ikkunoiden ja ovien korjauksia.

Valiokunta toteaa lopuksi, että hallitusohjelmassa korostetaan toimia puurakentamisen kehittämiseksi ja sitä, että etenkin puurakentaminen on merkittävä osa pitkäikäistä hiiltä sitovaa rakentamista. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että kun Puurakentamisohjelma kuitenkin päättyy, on tarpeen seurata, tarvitaanko jatkossa muita vastaavia ohjauskeinoja tavoitteiden tehokkaaksi edistämiseksi. Valiokunta katsoo, että korjausrakentamisen tukeminen ja puurakentamisen esteiden purkaminen ovat monihyötyisiä avustuksia niin hiilineutraalisuuden edistämiseksi kuin työllisyyden parantamiseksi.

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Ympäristövaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 26.10.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jenni Pitko vihr

jäsen Marko Asell sd

jäsen Petri Huru ps

jäsen Vesa Kallio kesk

jäsen Hanna Kosonen kesk

jäsen Johan Kvarnström sd

jäsen Pinja Perholehto sd

jäsen Jorma Piisinen ps

jäsen Mikko Polvinen ps

jäsen Tere Sammallahhti kok

jäsen Sara Seppänen ps

jäsen Saara-Sofia Sirén kok

varajäsen Janne Jukkola kok

varajäsen Antti Kangas ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Ekroos

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 1

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Yleistä

Vihreä siirtymä on yhteiskuntamme tärkein haaste ja työsarja 2020-luvulla. Ilman elinvoimaista luontoa ei ole kestävää taloutta tai sosiaalisesti kestävää yhteiskuntaa. Ilmaston lämpeneminen ja luontokato linkittyvät toisiinsa, emmekä voi ratkaista vain toista näistä kriiseistä.

Tässä tilanteessa Petteri Orpon hallitus esittää ympäristön- ja luonnonsuojelun rahoitukseen 34 %:n vähennystä edelliseen vuoteen verrattuna. Ympäristöhallinnon rahoitus koko valtion budjetista on jo lähtökohtaisesti erittäin ohut eli rahoituksen vähentäminen vaikuttaa hyvin radikaalisti luontokadon pysäyttämisen vaikeutumiseen. Ymmärrämme valtiontalouden sopeuttamisen haasteet, mutta tasapainoa olisi pitänyt hakea kunnianhimoisesta lainsäädäntötyöstä, kun talouden raamit eivät anna mahdollisuutta edellisen kauden rahoituksen tason ylläpitoon. Hallitusohjelmasta puuttuu kunnianhimoiset lainsäädäntötoimet ja sitä vastoin lainsäädäntöä heikennetään ilmasto- ja luontotavoitteiden vastaisesti, kun esimerkiksi ilmastolaki avataan ja liikenteen päästövähennyksistä luistetaan. SDP esittää, että säädetään pikaisesti luontolaki, otetaan käyttöön maankäyttösektorin muutosmaksu ja metsälaki uudistetaan ilmastotavoitteita tukevaksi.

On tärkeää turvata ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen ja Metsähallituksen luontopalveluiden määrärahat. Luonnon köyhtymisen pysäyttäminen ei ole onnistunut ja vesien sekä Itämeren hyvän tilan saavuttaminen on edelleen pahasti kesken. Ilmastokriisin hillinnän, pysäyttämisen ja siihen sopeutumisen tarve vain kasvaa.

Luontokadon torjunta

Suomi tavoittelee luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämistä vuoteen 2030 ja hiili-neutraaliutta vuoteen 2035 mennessä. Suomi on YK:n Kunming-Montreal-luontosopimuksen tavoitteiden mukaisesti velvoitettu suojelemaan 30 % maa- ja meripinta-alasta vuoteen 2030 mennessä. Myös EU:n biodiversiteettistrategia tähtää samaan tavoitteeseen.

Sitoumukset eivät voi jäädä julistusten tasolle, vaan niiden pitää heijastua myös kotimaan politiikassa ja konkretisoitua valtion talousarvioissa ja lainsäädäntösuunnitelmassa. Nyt näin ei ole.

Vuoden 2024 talousarvioesityksessä luonnonsuojelun rahoitus on vähenemässä edelliseen hallituskauteen verrattuna. Hallinnonaloista ympäristöministeriön budjetti pienenee prosentuaalisesti eniten ja leikkaukset kohdistuvat keskeisimmin ympäristön- ja luonnonsuojeluun.

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma METSO ja ennallistamiseen keskitetty Helmi-elinympäristöohjelma ovat Suomen keskeisimpiä luonnon monimuotoisuuden tilan parantamiseen tähtääviä ohjelmia. Talousarvioesityksessä METSO-ohjelman mukaisten metsäalueiden sekä Pohjois-Suomen vanhojen ja luonnontilaisten metsien hankintaan ja korvauksiin varataan noin 23 miljoonaa euroa. Etenkin Etelä-Suomessa metsien suojelun lisäämiselle ja suo-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 1

jeluverkoston vahvistamiselle on edelleen suuri tarve. Rahoitustason hidastaa Helmi-ohjelman tavoitteiden saavuttamista ja esimerkiksi Metsähallituksen luontopalvelut (35.10.52) ei todennäköisesti tule saavuttamaan Helmi-elinympäristöohjelman vuodelle 2030 asettuja tavoitteita nykyisellä rahoitustasolla. Hallitus on omassa ohjelmassaan sitoutunut suojelemaan vanhat ja luonnontilaiset metsät, tämä on erittäin tärkeää. Vanhojen ja luonnontilaisten metsien suojelu ei kuitenkaan saisi tarkoittaa pienempiä suojelupanostuksia muualla Suomessa. Näiden metsien kansalliset suojelukriteerit on laadittava ripeästi, mutta asiantuntijatietoon ja aiempaan tietovarantoon perustuen.

Ilmastopolitiikka

Talousarvioesityksessä on monia heikennyksiä ilmastomuutoksen hidastamisen ja sopeutumisen osalta. Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelmaan (MISU) sisältyville toimenpiteille ei ole kohdennettu riittävää määrärahaa, ja ohjelman toimeenpano ilman riittävää rahoitusta on haastavaa. Joutoalueiden metsitystukijärjestelmästä ja kosteikkoviljelyyn varatusta määrärahasta luovutaan hallitusohjelman mukaisesti valtion taloutta vahvistavana toimenä. Ilmastotoimet turvepelloilla olisivat erittäin kustannustehokkaita. Mikäli maankäyttösektorin päästövähennystoimet halutaan turvata ja Suomen nielua kasvattaa, tulisi MISU päivittää pikaisesti ja osoittaa ohjelmalle rahoitus.

Hallitus aikoo muuttaa ilmastolakia ja poistaa kunnille juuri säädetyn lakisääteisen velvoitteen laatia ilmastosuunnitelmat. SDP:n mielestä ilmastopolitiikkaa täytyy tehdä juuri paikallistasolla, koska se lisää sen hyväksyttävyyttä ja kuntien toimet ovat avainasemassa päästövähennysten saavuttamiseksi. Kuntien ilmastosuunnitelmien tukemiseen myönnettyjen avustusten leikkaus on rahallisesti pieni, mutta vaikuttavuudeltaan merkittävä. Erityisesti kuntien vuosittaisten päästöarviointien resursointi olisi tärkeää turvata. SDP vastustaa kuntien lakisääteisten ilmastosuunnitelmien poistamista ja esittää rahoituksen palauttamista suunnitelmien tekoon.

Liikenteen päästöjen tulisi puolittua 2030 mennessä ja vähentyä noin 65 % vuoteen 2035 mennessä, jotta Suomi voisi olla ilmastolain mukaisesti hiilineutraali yhteiskunta vuonna 2035. Tämä tarkoittaa liikenteelle noin 6 Mt päästötasoa vuonna 2030 ja noin 4 Mt vuonna 2035. Petteri Orpon hallituksen toimien myötä tämän tavoitteen saavuttaminen vaarantuu merkittävästi.

Talousarviossa ehdotetut muutokset, erityisesti polttoaineveron alennus, eivät edistä kestävien liikennemuotojen käyttöä vaan kasvattavat päästöjä. Muut ehdotetut päästöjä kasvattavat toimet ovat ajoneuvoveron perusveron alentaminen, julkisen liikenteen harkinnanvaraisten ilmastoperusteisten toimenpiteiden rahoituksen poistaminen, lentoliikenteen ostot, kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen edistämisen rahoituksen alentaminen, julkisen liikennesähkön ja -kaasun lataus- ja tankkausinfrastruktuurin tuen alentaminen, asuinrakennusten sähköisen liikenteen infrastruktuurin avustuksen sekä öljy- ja kaasulämmityksestä luopumisen avustuksen poisto ja erityisesti polttoaineveron alentaminen sekä uusiutuvien polttoaineiden jakeluvelvoitteen alentaminen. Kokonaisuus on mittava ja vaarantaa vakavasti vuoden 2030 ilmastotavoitteet taakanjakosektorilla.

Liikenteen ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi vuonna 2021 arvioitiin yhteensä noin 40 miljoo-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 1

Kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen on 2024 talousarvioehdotuksessa kohdennettu 3 miljoonan euron rahoitus, mikä vastaa aiempien vuosien perustasoa (inflaation vaikutusta ei otettu lukuun). Vuonna 2018 asetettu ja vuonna 2021 uudistettu tavoitetaso on 30 miljoonaa euroa. Vaihtoehtoisilla käyttövoimilla kulkevien ajoneuvojen hankintaa ja fossiilisia polttoaineita käyttävien muuntamista on tuettu Suomessa vuodesta 2018 alkaen. Hankinta- tai muuntotukiin ei ole osoitettu uusia määrärahoja vuodelle 2024.

Liikenteen päästöjen ja Suomen taakanjakosektorin päästövähennysvelvoitteiden saavuttamisen kannalta uusiutuvien polttoaineiden jakeluvälvoitteen alentaminen (HE 53/2023 vp) on erittäin huono muutos, koska liikenteen päästöt kasvavat 1,4 Mt vuonna 2024 ja yhteensä 4,1 Mt vuosina 2024—2027. Työ- ja elinkeinoministeriön arvion mukaan ilman kompensoivia päästövähennystoimenpiteitä päästöjen nousu voi tulevina vuosina lisätä valtion menoja taakanjakosektorin päästöyksiköiden hankinnalla tai vähentää päästöyksiköiden myynnistä saatavia tuloja 50—480 milj. euroa kertaluonteisesti.

Talousarvion ja julkisen talouden suunnitelman (JTS) tarjoamat raamit ilmastonmuutoksen torjumisen rahoitukselle eivät ole linjassa keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman (KAISU) tai ilmastolain vaateiden kanssa.

Laaja-alaisen vihreän siirtymän toteutumiseksi olisi erittäin tärkeä huolehtia siitä, että yritysten investointi- ja toimintaympäristö pysyy vakaana, ennustettavana ja mahdollisimman suotuisana. Hallituksen talousarvioesitys ja JTS eivät tällaiselle tielle viitoita.

Sisävesien ja Itämeren suojelu

Vesien hyvää ekologista tilaa ei tulla saavuttamaan vuoteen 2027 mennessä resurssien nykytasolla. Viidennes kaikista sisävesien ja rantojen luontotyypeistä on uhanalaisia ja neljännes silmälläpidettäviä ja lisäksi 32 % sisävesi- ja rantaluontotyypeistä on puutteellisesti tunnettuja. Itämeren tila ei ole parantunut viime vuosikymmeninä tehdyistä päästövähennyksistä huolimatta. Toimilla on ollut kuitenkin ollut vaikutusta, sillä ilman pitkäjänteistä työtä Itämeren tila olisi paljon huonompi.

On hyvä, että Saaristomeri-ohjelman toteuttamiseen on lisätty rahoitusta, mutta Saaristomeri-ohjelman toteuttaminen ja Saaristomeren tilan parantaminen ei voi johtaa vesiensuojelun toimenpiteiden toteuttamatta jättämiseen muilla alueilla, vaan niille tulee löytää lisärahoitusta. Huomattavaa on, että hyvää huonommassa tilassa olevat rannikko- ja sisävedet Suomessa painottuvat koko rannikon läheisyyteen, eivät ainoastaan Saaristomeren alueelle, minkä lisäksi Suomessa on huomattava määrä sisävesiä, joiden hoitoon tarvitaan taloudellista panostusta. Momentin 35.10.23 rahoituksen pieneneminen yhdessä momentin 35.10.61 vesienhoidon määrärahojen supistumiseen vaarantaa vesien ja meren hyvän tilan tavoitteiden saavuttamisen. Vesienhoidon momentilla rahoitus vähenee yli 40 miljoonaa euroa vuoteen 2023 verrattuna.

Metsähallituksen luontopalvelut

Metsähallituksen luonnonsuojelun rahoituksen lasku vaarantaa luonnon monimuotoisuuden suojelutavoitteiden saavuttamisen ja vaikeuttaa Helmi-elinympäristöohjelman toteuttamista. Metsä-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 1

hallitus vastaa Helmi-ohjelman luonnonhoito- ja ennallistamistoimien toteutuksesta ja näyttää epätodennäköiseltä, että Helmi-ohjelman tavoitteet voitaisiin saavuttaa esitetyn rahoituksen varassa.

Luontopalveluille talousarvioesityksessä osoitettu 4 miljoonan euron lisärahoitus mahdollistaa Helmi-ohjelman jatkamisen. Suojelualueiden osalta tavoitteisiin pääseminen edellyttää kuitenkin 10 miljoonan euron vuosittaista lisärahoitusta (JTS 2024—2027). Metsähallitus on esittänyt (JTS 2024—2027) pysyvää 5 miljoonan vuosittaista tasokorotusta.

Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien hoitamiseen esitetään määrärahaa 7,344 milj. euroa momentille 30.64.50, missä vähennystä 1,266 milj. euroa kuluvaan vuoteen verrattuna. Vähennys aiheutuu kuluvalle vuodelle retkeilyalueiden matkailupalvelujen kehittämiseen osoitetun kertaluonteisen 1,4 milj. euron lisärahoituksen poistumisesta. Lisäyksenä huomioitu palkkausten tarkistukset 0,134 milj. euroa. Kehyskaudella 2025—2027 Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien vuotuinen rahoitus tulee pienemään noin 0,5 milj. eurolla kehyskauden loppuun mennessä valtionhallinnon tuottavuusohjelman takia. Hallitusohjelman mukaisesti tuottavuusohjelma koskee valtion virastoja sekä muita erikseen mainittuja julkisen sektorin toimijoita ml. Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät. Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien perusrahoitus on niukka lisääntyneisiin tehtäviin nähden. Metsähallitus on kertonut aloittavansa yt-neuvottelut.

Asuntopolitiikka

Yleistä

Ympäristöministeriön yhdyskunnat, rakentaminen ja asuminen -kokonaisuuteen kohdennetaan vuoden 2024 talousarvioesityksessä 26 miljoonaa euroa. Tämä on 70 % vähemmän verrattuna vuoden 2023 talousarvioon, jossa kokonaisuuteen oli kohdennettu määrärahaa noin 87 miljoonaa euroa. Kehyskaudella 2025—2027 perustoiminnan määrärahataso pysyy pääosin vuoden 2024 tasolla. Ara-avustusten määrä puolestaan vähenee 352,1 milj. eurosta 80,25 milj. euroon eli yli 77 %.

Rakennusala on syvässä suhdannekuopassa. Korkojen nousu, asuntokaupan hidastuminen ja kustannusten kasvu ovat romahduttaneet asuntoaloitukset historiallisen alas. Hallituksen toimet budjettiriihessä asuntorakentamisen vauhdittamiseksi olivat riittämättömiä. SDP:n mielestä nyt tarvitaan suhdanneluontoisia ja määräaikaista tukitoimia, jolla palautetaan rakennusalan luottamus ja autetaan alaa pahimman yli. Toimien tulisi tukea sekä kohtuuhintaista asuntotuotantoa että asuntojen korjausrakentamista. SDP:n mielestä valtion asuntotuotannon tuilla täytyy toteuttaa tuotantoa, joka on aidosti kohtuuhintaista eli asuntojen vuokrataso jää alle markkinavuokrien. Usea lausunnonantaja ennakoi edullisimpien valtion tuella rakennettavien asuntojen kysynnän entisestään kasvavan muun muassa sosiaaliturvan leikkausten ja indeksijäädysten vuoksi.

Asuntopolitiikan tulisi olla pitkäjänteistä ja ennustettavaa. Eduskunnan tarkastusvaliokunta julkaisi lokakuussa 2018 mietintönsä Asuntopolitiikan kehittämiskohteet (TrVM 3/2018 vp). Siinä asetettiin yksimielisesti tavoitteeksi, että asuntopolitiikasta laaditaan kokonaisvaltainen ja tavoitteellinen kahdeksan vuoden kehittämisohjelma. Viime vaalikaudella eduskunta käsitteli valtio-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp Eriävä mielipide 1

neuvoston selonteon Asuntopoliittinen kehittämisohjelma vuosiksi 2021—2028 (VNS 12/2021 vp). Selonteosta ei saavutettu valitettavasti enää yksimielisyyttä.

Valitettavasti Petteri Orpon hallitus on heittänyt romukoppaan sekä pitkäjänteisyyden että kehittämisen sekä suhdannepoliittisesti tällä hetkellä järkevän vastasyklisyyden.

Vuokra-asuntojen kysyntä on vahvaa erityisesti kasvukeskuksissa. Kolmasosa suomalaisista asuu vuokra-asunnossa. Kysyntään voidaan vastata vain rakennuttamalla merkittävästi lisää uusia kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja. Myös kohtuuhintaista asuntotuotantoa edustavien asumisoi-keusasuntojen kysyntä on merkittävää etenkin kasvukeskuksissa.

Asuntojen uudisrakentamisen arvioidaan vähenevän selvästi vuosina 2023 ja 2024. Kaupungis-
tutuksen jatkumisen myötä asunnoille on kuitenkin kysyntää jatkossakin. Viimeisen 10 vuoden ai-
kana asuntorakentamista on pitänyt korkealla markkinaehtoisten vuokra-asuntojen rakentaminen
(sijoittajavetoinen rakentaminen). Vuosina 2011—2022 on aloitettu keskimäärin 7 200 ARA-
asuntoa vuosittain. 2022 Tänä vuonna ARA-tuotanto nousee noin 8 000 asuntoon.

Hallituksen esittämät sopeutustoimet sekä hallitusohjelman kirjaukset vaikuttavat vahvasti ARA-
sektoriin. ARA-tuotannolla on erityinen merkitys ns. vastasyklisessä asunnontuotannossa, kun
vapaarahoitteiset projektit sakkaavat. Uusien rakennushankkeiden aloitukset ovat käytännössä
pysähtyneet. ARA-toimijoiden toimintaedellytyksien heikentäminen mm. uusien takausmaksu-
jen ja erityisryhmien investointiavustusten leikkausten muodossa näkyvät myös rakennusalalla
laajemmin.

Vapaarahoitteisen asuntotuotannon aloitusten voimakas pudotus lisää rakentajien kilpailua
ARA-kohteiden rakennusurakoista, ja mahdollistaa asumiskustannuksiltaan kohtuullisten ARA-
asuntojen rakentamisen. Nyt on erittäin huono hetki leikata ja heikentää ARA-tuotantoa.

Valtion asuntorahaston varat käytettävä asumiseen

Valtion asuntorahasto (VAR) on valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto, jonka varat kertyvät
aiemmin myönnettyistä aravalainoista, korkotuotoista ja takausmaksuista. Varat ovat tarkoitettu
lainojen myöntämiseen ja muuhun asuntorahoituksen tukemiseen. Rahaston tase oli vuoden 2022
tilinpäätöksen mukaan 5,6 miljardia euroa ja kassan koko noin 3 miljardia euroa.

Rahastosta maksettavat avustukset eivät aiemmin ole kuuluneet valtion menokehyksen piiriin,
mutta Petteri Orpon hallitus aikoo tehdä tähän muutoksen. Myönnettävien avustusten määrä pie-
nenee noin kuudesosaan vuoteen 2023 verrattuna. Talousarvioesityksen mukaan vuonna 2024 ra-
hastosta voidaan myöntää yht. noin 51 milj. euron avustukset, jotka kuuluisivat osaksi valtione-
louden menokehystä. Vuoden 2022 lopussa VAR:n taseen loppusumma oli 5,6 miljardia euroa,
josta 3,2 miljardia euroa oli jo valtion käytössä olevia kassavaroja (57 %) ja 2,4 miljardia arava-
lainasaamisia (43 %).

Vuoden 2023 varsinaiseen talousarvioon sisältyi yhteensä 317 milj. euron avustusten myöntöval-
tuus. Mm. asuntojen energia-avustukset ja maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimuk-
siin liittyvät valtion sitoumukset/avustukset päättyvät. Rahastosta saa myöntää korkotukilainoja

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp

Eriävä mielipide 1

enintään 1,5 mrd. euroa. Korkotukimenojen ennakoitaan kasvavan yleisen korkotason nousun myötä yli 100 milj. euroon vuonna 2024. Uusien asumisoikeustalojen korkotukilainat päättyvät vuodesta 2025 alkaen. Lisäksi erityisryhmien asumisen investointiavustusten määrä puolittuu 43 miljoonaan euroon vuodesta 2025 alkaen. Valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2024 ehdotetaan tehtävän 500 miljoonan euron ylimääräinen tuloutus VAR:ista valtion talousarvioon hallitusohjelmassa linjatun investointiohjelman rahoittamiseksi. Lisäksi julkisen talouden suunnitelmasta selviää, että VAR:ista olisi tarkoitus tulouttaa 200 miljoonaa euroa vuonna 2025 ja vielä 100 miljoonaa euroa vuonna 2026. Yhteensä tämä tekee siis 800 miljoonaa euroa.

Vaikka VAR:n tase onkin nyt noin 5,6 miljardia euroa, rahaston sitoumukset ulottuvat vuosikymmeniksi eteenpäin. Korkotukilainojen ja vanhojen aravalainojen laina-ajat ja niihin liittyvät valtion takaussitoumukset kestävät pääsääntöisesti 40 vuotta. Rahastosta on myös maksettu ja on tarkoitus maksaa jatkossakin erilaiset asuntorakentamiseen liittyvät avustukset.

Rahasto tulee olemaan tappiollinen myös tulevina vuosina. Pidemmällä aikavälillä valtion tulee joko varautua pääomittamaan rahastoa talousarviosta tehtävällä rahastosiirrolla tai sulauttamalla rahasto osaksi valtion tasetta ja varautumalla maksamaan ARAn vastuut talousarviovaroista.

SDP:n mielestä VAR:n varoja tulee käyttää jatkossakin vain rahaston sääntöjen mukaisiin käyttötarkoituksiin, kuten kohtuuhintaisen asuntotuotannon edistämiseen ja asuntojen korjaamiseen ja kunnossapitoon sekä asuinalueiden kehittämiseen esimerkiksi lähiöohjelman kautta. SDP vastustaa asuntorahaston siirtämistä kehysten piiriin.

Korkotukivaltuudet, erityisryhmien investointiavustus ja asumisoikeusasuminen

ARA-vuokra-asuntojen ja asumisoikeusasuntojen markkinatilanne kaikilla MAL-seuduilla on pääsääntöisesti hyvä, ylitarjontaa tai tyhjiä asuntoja ei ole. Vaikka vuokratalo- ja asumisoikeusyhtiöt joutuvat korkojen ja kustannusten voimakkaasti noustua nostamaan vuokria ja käyttövastikkeita tuntuvasti, silti edes 10 %:n luokkaa oleva korotus ei vielä heikennä niiden kysyntää suurimmissa kaupungeissa, koska vapaarahoitteiset vuokrat eivät ylitarjonnasta huolimatta ole laskeneet.

Hallitus esittää asuntorakentamisen lääkkeeksi lyhyen ja pitkän korkotuen valtuuksien yhdistämistä. Tämä tuskin tulee auttamaan asuntorakentamista, sillä jo nyt ARA on joutunut hylkäämään tai lykkäämään erityisesti lyhyen korkotuen lainahakemusten käsittelyä, koska nykyisellä korkotasolla kohteiden vuokrat tulisivat olemaan vähintään markkinavuokrien tasolla ja monesti selvästi ylikin. Jotta lyhytaikainen korkotukilainapäätös voidaan nykyisellä korkotasolla tehdä, tulee hankkeen rakennuskustannusten ja/tai tontin hankintahinnan/vuokran olla merkittävästi nykyistä edullisempia. Lyhyt korkotuki tuskin kiinnostaa myöskään jatkossa rakennuttajia juuri em. syystä.

ARA-tuotannon rakennuskustannukset ovat jo laskussa, joten vastasykliselle valtion tukeman tuotannon lisäämiselle on nyt hyvät edellytykset. Aralla on tänä vuonna käytössä suuri korkotukilainavaltuus 1,95 mrd. euroa, mikä mahdollistaa uudistuotannon selvän nousun tänä vuonna verrattuna vuoden 2022 tasoon. ARAn arvion mukaan lainoituspäätöksen voisi saada tänä vuonna jopa 8 000 uutta ARA-asuntoa. ARA-rakentaminen ja erilaiset muut avustukset elvyttävät ra-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp Eriävä mielipide 1

kentämisen aloituksia vielä tämän syksyn. Ensi vuonna korkotukivaltuus ei mahdollista enää yhtä suurta tuotantomäärää ja myös korjaamisen avustusten rakentamista lisäävä vaikutus hiipuu. Vuonna 2024 on seurattava rakennusalan tilannetta ja korkotukivaltuuden riittävyyttä. Mikäli elvytystarve jatkuu pitempään, ei ole perusteltua supistaa rakentamista valtion tukemaa tuotantoa pienentävillä päätöksillä. Olisi toivottavaa, että korkotukivaltuuden määrää tarvittaessa lisättäisiin lisätalousarvioissa.

Erityisryhmien vuokra-asuntoihin kohdennettava investointiavustuksen määrä pienenee kehyskaudella olleen 63 milj. euroa vuonna 2024 ja 43 milj. euroa vuodessa vuodesta 2025 eteenpäin (vrt. 90 milj. vuonna 2022 ja 120 milj. vuonna 2023). ARAssa on kuitenkin käsitellyssä monin verroin enemmän erityisryhmien investointiavustushankkeita verrattuna hallituskauden avustusvaltuuteen. Tässä tilanteessa olisi erittäin kannattavaa korottaa erityisryhmien investointiavustusten määrää, sillä hankkeita on jonossa ja myöskään vuoden 2023 valtuus (120 milj. euroa) ei tule riittämään. SDP esittääkin, että erityisryhmien investointiavustuksen määrä nostetaan vuoden 2023 tasolle. Näin saataisiin liikkeelle mm. ikääntyvälle Suomelle tärkeää palveluasumista.

Asumisoikeusasunnoilla on asuntopoliittinen merkitys ja tarve etenkin kasvukeskuksissa. Asumisoikeusasuntoja on viime vuosina aloitettu rakentamaan keskimäärin noin 1 700 asuntoa vuosittain. Asumisoikeusasuntoja rakennetaan kysyntään pohjautuen, joten niille on edelleen olemassa asuntopoliittista tarvetta. Asumisoikeusasuntotuotannon jatkaminen ei lisää millään tavoin valtion menoja nykyisestä. SDP vastustaa ehdottomasti hallitusohjelman kirjausta lakkauttaa uusien asumisoikeusasuntojen rakentaminen.

Korjausrakentaminen

Asuinrakennusten vuosittainen korjaustarpeen arvioitiin olevan vuoden 2021 arvion perusteella noin 8 mrd. euroa vuodessa. Tästä asunto-osakeyhtiöiden omistajat ja osakkaat korjaavat arviolta 3,5 mrd. eurolla vuodessa.

Asuinrakennusten ja asuntojen korjausavustukset pienenevät 9,55 milj. euroon vuonna 2024 ja kehyskaudella 2025—2027 ne ovat 7—9,5 milj. euroa vuodessa (vrt. 21 milj. euroa vuonna 2023). Avustuksia myönnetään iäkkäiden ja vammaisten henkilöiden asuntojen korjaamiseen, hissien jälkiasentamiseen ja liikkumisesteiden poistamiseen asuinrakennuksissa sekä avustuksiin kuntotutkimusten ja korjaussuunnitelmien laatimiseen.

Edellisen hallituskauden määräaikaisten määrärahalisäysten päättyessä erilaisiin korjausrakentamisen kohteisiin osoitetut määrärahat pienenevät niin ikään 70%:lla (vuonna 2023: 86,9 miljoonaa ja vuonna 2024: 26,2 miljoonaa) Esimerkiksi sähköautojen latausinfra-avustukset, öljylämmityksestä luopumisen avustukset, avustukset vihreää siirtymää tukevan rakentamisen toteuttamiseen sekä Kestävä kaupunki -ohjelma, Puurakentamisen ohjelma sekä Lähiöohjelma päättyvät.

SDP:n mielestä nyt tarvitaan energiatehokkaaseen korjausrakentamiseen suhdanneluontoinen ja määräaikainen tukiväline riittävällä rahoituksella. Suhdanneluontoisia avustuksia on myönnetty myös finanssikriisin aikaan vuosina 2009—2010 ja niiden vaikuttavuus oli hyvä. Nyt on hyvä hetki tukea asuntojen energiatehokasta korjaamista määräaikaaisella avustuksella myös energiatehokkuuden lisäämiseksi ja ilmastohaasteisiin vastaamiseksi. Energiatehokas asunto on myös

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp Eriävä mielipide 1

edullinen asua. Lisäksi SDP esittää, että kotitalousvähennys ulotetaan myös asunto-osaakeyhtiöiden remontteihin.

Asumisen kustannukset

Asuminen on vuosia ollut perheiden suurin yksittäinen menoerä. Erityisen vaikea tilanne on yhden hengen kotitalouksissa tai niissä perheissä, joissa on vain yksi tulonsaaja. Asumisen kalleutta kuvastaa työssäkäyvienkin tarve hakea asumistukea. Viime vuosien vahva työllisyysaste on johtanut siihen, että asumistukea saavien ruokakuntien määrä kääntyi laskuun vuonna 2021. Myös asuntotarjonnan kasvu on edesauttanut asumistukimenojen kasvun taittumista. Hallitus on antanut esityksen asumistuen massiivisesta leikkaamisesta osana budjettia. SDP pitää leikkausta kohtuuttomana. Hallituksen leikkaus yleiseen asumistukeen ei vaikutusarvioiden mukaan tule laskemaan vuokratasoa, sillä ei ole työllisyysvaikutuksia, mutta se pudottaa 15 000 ihmistä toimeentulotuen asiakkaiksi. On riskinä, että asumistuen ja muiden sosiaalietuuksien leikkaus yhdistettynä yleisen kustannustason nousuun, asumisneuvonnan supistamiseen ja kohtuuhintaisen asuntotuotannon alasajoon johtaa maksuvaikeuksiin, vuokratelkoihin ja sitä kautta häättöjen lisääntymiseen.

Hallituksen esitys poistaa ensiasunnon ostajan vapautus varainsiirtoverosta myöhentäneen ensiasunnon hankintaa entisestään. Suomessa ensiasunnon hankinnan keski-ikä on noussut tasaisesti ja on tällä hetkellä noin 30 ikävuotta. Omistusasunnon hankinta on keskeinen tapa kerryttää varallisuutta ja nuorien pääsy kiinni omistusasumiseen on vaikeutunut korkojen ja omarahoitusosuuksien nousun myötä entisestään viime vuosina. SDP haluaa tukea nuoria ja vastustaa ensiasunnon ostajan varainsiirtoverosta vapautuksen poistamista ja on esittänyt sitä vastoin ensiasunnon ostajille asuntolainan verovähennysoikeuden palauttamista määräajaksi.

Vuoden 2024 talousarviossa kiinteistöveron maapohjan kiinteistöveroprosenttien alarajan korottaminen peräti 40 prosentin verran kasvattaa ensi vuonna kiinteistöverorasitusta merkittävästi, erityisesti eteläisen Suomen isoissa kaupungeissa, joissa asuminen on muutoinkin kalleinta. Tämä nostaa entisestään asumismenoja. Uudistuksen ajankohtaa on syytä miettiä tarkoin tässä suhdannetilanteessa. SDP kannattaa kiinteistöverouudistusta siten, että kiinteistöjen arvostusperiaatteet uudistetaan niin, että kiinteistöjen verotukselliset arvot ovat lähempänä käypiä arvoja.

Väestöltään vähenevillä alueilla taloyhtiöillä on vaikeuksia saada lainaa korjaushankkeisiin ja asuntojen kysyntä joillain alueilla on erittäin vähäistä. On tärkeää, että väestöltään vähenevien alueiden vuokratotalyhtiöitä tuetaan, jotta kiinteistökantaa voidaan sopeuttaa vähenevään kysyntään hyvissä ajoin ennen kuin ongelmat kärjistyvät. Näin myös omistusasuntojen tilanne paranee, kun tuettu vuokra-asuntokanta alueella vähenee. Purkuavustusvaltuuksien ja -akordien osalta pitää huolehtia, että ne ovat riittävällä tasolla.

Asunnottomuuden vastainen työ ja asumisneuvonta sekä Lähiöohjelma

Asunnottomuuden vähenemisen hyvä kehitys on vaakalaudalla hallituksen politiikan vuoksi. Asumistuen leikkaukset, asumisneuvonnan tuen puolitus, vuokrien korotuspaineet ja vähäiset uusien asuntojen rakentamisen määrät vaikeuttavat asunnottomuuden vastaista työtä.

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 1

Pitkäjänteistä asuntopolitiikkaa ei edusta valtion talousarvioon sisältyvä esitys asumisneuvontaan varatun määrärahan puolittamisesta vuodelle 2024. Tämä tarkoittaisi, että toimintaa joudutaan supistamaan jo ennen kuin siitä on ehditty saada kunnollisia kokemuksia. SDP vastustaa asumisneuvonnan tuen puolittamista ja peräänkuuluttaa pitkäjänteistä ja kunnianhimoista asunnottoisuuden vastaista työtä. Asumisneuvonta on todettu onnistuneeksi ennaltaehkäiseväksi palveluksi mm. vuokratelkojen, asumisen häiriöiden ja häätöjen vähentämisessä sekä asumisen jatkumisen turvaamisessa. Palveluna asumisneuvonta on kustannustehokas ja tuo säästöjä auttamalla asukasta ennen ongelmien kärjistymistä.

Lähiöissä asuu 1,5 miljoonaa suomalaista. Lähiöohjelman tavoitteena on ehkäistä asuinalueiden eriytymistä, edistää asuinalueiden palvelutarjontaa ja elinkeinotoimintaa, vahvistaa asukkaiden osallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia, parantaa eri asukasryhmien vuorovaikutusta ja luoda viihtyisiä, turvallisia ja kiinnostavia asuinympäristöjä. Hankkeiden avulla ehkäistään asuinalueiden eriytymistä (segregaatiota), lisätään asukkaiden hyvinvointia ja osallisuutta, edistetään asuinalueiden elinvoimaisuutta ja turvataan palveluiden ja asumisen hyvä taso. Petteri Orpon hallitus aikoo lakkauttaa lähiöohjelman. SDP:n mielestä ohjelmaa tulee jatkaa ja siihen osoittaa 20 miljoonaa euroa vuosina 2024—2027.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 26.10.2023

Johan Kvarnström sd
Marko Asell sd
Pinja Perholehto sd

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 2

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Petteri Orpon hallituksen talousarvioesitys perustuu ajatukselle julkisen talouden tasapainottamisesta. Valitettavasti valittu linja tarkoittaa rahoituksen merkittävää vähentymistä monissa ympäristön kannalta olennaisissa kohdissa. Säästötoimenpiteet ja tarvittavan rahoituksen puuttuminen uhkaa vaarantaa sekä suomalaisen luonnon tilan että Suomen ilmastotavoitteiden saavuttamisen. Hallituksen talousarvioesityksen linja ei riitä luontokadon ja ilmastokriisin pysäyttämiseen suunnitellussa aikataulussa.

Talousarvioesitys sisältää yksittäisiä kannatettavia elementtejä.

Hallitusohjelmassa hallitus sitoutuu ilmastolain tavoitteisiin Suomen hiiliniutraaliudesta sekä luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen pysäyttämiseen. Talousarvioesityksessä tarvittavia toimia ei kuitenkaan esitetä ja monissa otetaan jopa takapakkia. Hallitus sitoutuu tavoitteisiin muodollisesti, mutta todellisuudessa keinot jäävät kauas riittävästä.

Vesistöt ja luonnonsuojelu

Suomen luonnon tila on vakava. Suomen luontotyypeistä puolet, 48 prosenttia, on uhanalaisia ja keskimäärin 60 prosenttia luonnon tilasta on menetetty. Elinympäristöjen häviäminen ja pirstoutuminen uhkaa jatkuvasti lukuisten lajien säilymistä. Nykyisistä tunnetuista lajeistamme lähes 12 prosenttia on uhanalaisia.

Erityisen huolestuttavaa on tahti, jolla Suomen luonnon lajit ja elinympäristöt ovat monin paikoin taantuneet. Suomi on sitoutunut kääntämään kehityksen suunnan. Osana sekä YK:n luontosopimusta että EU:n biodiversiteettitavoitteita Suomi on sitoutunut pysäyttämään luontokadon vuoteen 2030 mennessä.

Sitoumukset ja Suomen luonnon huolestuttava tila eivät valitettavasti näy Orpon hallituksen budjetissa. Vuoden 2024 talousarvioesityksessä luonnonsuojelun rahoitus laskee voimakkaasti. Suomen luontopaneeli on todennut, että luontotavoitteisiin pääsy vaatisi luonnonsuojelun rahoituksen moninkertaistamista. Hallituksen budjetti sisältää tähän asiantuntijatietoon katsottuna päinvastaisia toimia.

Erityisen voimakkaasti laskee vesiensuojelun rahoitus. Vesien tilanne ei ole hyvä. Itämeren luontotyypeistä uhanalaisia on 24 %, Itämeren rannikon luontotyypeistä uhanalaisia puolestaan 58 %. Sisävesien tilanne ei ole paljon parempi, sillä sisävesien ja rantojen luontotyypeistä uhanalaisia on neljännes. Kymmenien miljoonien rahoituksen vähennys koskee suurelta osin ravinnekuormituksen torjuntaa. Ravinnekuormitus on keskeisin syy vesiluontotyyppien uhanalaisuuden taustalla.

Vesiensuojelun rahoituksen laskiessa luontokatoa vesiluonnon osalta ei pystytä pysäyttämään. Sen sijaan rahoituksen tuntuva väheneminen on vaarassa heikentää vesiluonnon tilaa. Myös met-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 2

sien suojelun rahoitus laskee. Laskeva rahoitus vaikeuttaa esimerkiksi Suomen harvojen jäljellä olevien luonnontilaisten ja luonnontilaisen kaltaisten metsien suojelua. Suomen metsäluonnon lajeista joka yhdeksäs on uhanalainen ja metsäluontotyypeistä 76 % on uhanalaisia. Uhanalaisten metsäluontotyyppien uhanalaisuus on suurin Etelä-Suomessa. Metsien suojelun rahoitusta, kuten muutakin luonnonsuojelun rahoitusta tulisi kasvattaa, ei vähentää. Etelä-Suomen metsien suojelun METSO-ohjelma kaipaisi kipeästi runsasta lisärahoitusta, jotta metsäluonnon taantuminen saataisiin pysäytettyä.

Jotta luonnonsuojelun tavoitteet ja monimuotoisuuden hupeneminen tulee varmasti huomioiduksi riittävällä vakavuudella, tarvitaan myös vahvempaa lainsäädännöllistä selkänjojaa. Edellisellä vaalikaudella säädettiin ilmastolaki, joka asettaa Suomelle lainsäädännölliset tavoitteet ilmastomuutoksen hallintaan. Luonnon monimuotoisuuden tavoitteita tukemaan tarvittaisiin vastaava luontolaki, johon kirjataan Suomen tavoitteet ja velvollisuudet luonnonsuojeluun ja luontokadon pysäyttämiseen.

Luonnonsuojelusta leikkaamisen sijasta olisi budjetissa syytä leikata ympäristöhaitallisia tukia, jotka jo itsessään hidastavat luontoposititiivisen Suomen rakentamista, vääristävät kilpailua ja ovat merkittävä kuluerä valtion taloudessa.

Ilmastopolitiikan johdonmukaisuus

Hallituksen talousarvioesityksessä 2024 ei esitetä riittäviä toimia Suomen ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi. Kansalliseen ilmastolakiin on kirjattu Suomen tavoite olla hiilineutraali vuonna 2035 ja hiilinegatiivinen pian sen jälkeen. Talousarvioesityksessä pidetään tavoitteista muodollisesti kiinni, mutta todellisuudessa niiden saavuttamiseksi ei tehdä uskottavia toimia.

Ilmastopolitiikan suunnittelussa on oletettu, että maankäyttösektorin nettonielujen taso on -21 Mt CO₂-ekv. vuonna 2035. Maankäyttösektori muuttui vuonna 2021 ensimmäisen kerran hiilinielusta nettopäästölähteeksi. Vuonna 2022 maankäyttösektorin nettonielu oli ennakkotiedon mukaan -1,0 Mt CO₂- ekv. Hallituksen talousarvioesityksessä ei esitetä riittäviä toimia maankäyttösektorin nielujen kasvattamiseksi. Päästövähennyksissä erittäin kustannustehokkaiksi tunnustettu kosteikkoviljelyn tuki sekä joutomaiden metsitystuki on palautettava nopealla aikataululla. Tämän lisäksi hallituksen on puututtava liian suuriksi kasvaneisiin hakkuumääriin, jotka Ilmastopaneeli on esittänyt suurimmaksi syyksi romahtaneille hiilinieluille. Hyvä alku hakkuumäärien kohtuullistamiseen olisi metsähallituksen tuottotavoitteen laskeminen.

Liikenteen osuus taakanjakosektorin päästöistä on lähes 40 %, ja sen päästökehityksellä on suuri merkitys tavoitteiden saavuttamisessa. Ilmastopaneelin puheenjohtaja on arvioinut, että hallituksen talousarvioesityksessä esitetään ensimmäistä kertaa toimia, jotka kasvattaisivat taakanjakosektorin päästömääriä. Tällaisia ovat polttoaineen jakeluvelvoite ja polttoaineveron alentaminen. Pelkästään jakeluvelvoitteen muutos lisää päästöjä 4,5 Mt CO₂- ekv eli jopa 10 % Suomen kokonaispäästöistä.

Liikenteen päästöjen vähentämiseksi tarvitaan uusia ja vaikuttavia toimia. Luottaminen ainoastaan liikenteen sähköistymiseen ei riitä. Hallituksen tulee hyödyntää jakeluvelvoitteen mahdollistamia päästövähennyksiä sekä pyrkiä kohti liikennejärjestelmää, jossa fossiilisilla käyttövoimilla

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 2

mille tehdyt liikennemäärät ovat vähäisempiä. Myös pyöräilyn ja kävelyn edistämiseen tulee panostaa. Budjetissa kävelyn ja pyöräilyn rahoitus laskee, mikä on täysin väärä suunta. Samoin hallitus leikkaa joukkoliikenteen tukia ja nostaa joukkoliikenteen arvonlisäveroa, mikä vaikeuttaa joukkoliikenteen edistämistä.

Arjen ilmasto- ja ympäristötoimet tehdään Suomen kunnissa, kaupungeissa ja kylissä. Hallituksen päätös poistaa kunnille asetettu velvoite laatia ilmastosuunnitelma on lyhytnäköinen päätös. Ilman kuntien panosta Suomen 2035 hiilineutraaliustavoite ei ole saavutettavissa. Kunnilla on myös tärkeä rooli ilmastomuutoksen seurauksiin sopeutumisessa, jota ilmastosuunnitelman laatiminen on tukenut.

Strategisen kiertotalousohjelman tavoitteena on vähentää uusiutumattomien luonnonvarojen kulutusta, kaksinkertaistaa resurssituottavuus sekä kaksinkertaistaa materiaalien kiertotalousaste vuoteen 2035 mennessä. Nykyisillä toimilla tavoitteeseen pääseminen on haastavaa. Kiertotalousasteen kasvattamiseksi tarvitaan uusia toimia. Taloudellisilla ohjaukeinoille, kuten luonnonvaroihin kohdistuvalla verotuksella, otetaan huomioon haitallisia ulkoisvaikutuksia, kannustetaan materiaalien pitämiseen mahdollisimman pitkään kierrossa.

Luvituksen sujuvoittaminen ja siihen osoitetut rahat tuleville vuosille on hyvä asia. Luvituksen sujuvoittamista ei saa kuitenkaan toteuttaa ympäristötavoitteista luistamalla. Siksi ympäristöhallinnon määrärahojen leikkaus erityisesti kehyskauden loppupuolella on ristiriitainen tavoitteen kanssa.

Asuntopolitiikka

Hallituksen talousarvioesitys on tuomassa lukuisia heikennyksiä asuntopolitiikkaan. Kehyskauden 2024—2027 muutokset on vaarassa aiheuttaa lukuisia ongelmia suomalaisten asumisen edellytyksiin, segregaaion ehkäisyyn ja kohtuuhintaisten asuntomarkkinoiden kehitykseen.

Talousarvio sisältää erittäin tuntuva leikkauksen erityisryhmien investointiavustuksiin, mikä hankaloittaa erityisryhmien, kuten opiskelijoiden uusien asuntokohteiden toteuttamista. Erityisasumisen tarve tulee todennäköisesti vain kasvamaan väestön ikääntyessä ja ja opiskelijamäärien lisääntyessä, mutta näiden osalta asuntotuotanto voi hiipua. Päätös lopettaa asumisoikeusasumisen valtion tuki on omiaan heikentämään kaupunkien segregaaion ehkäisyä. ARAn korjausrakentamisen tuen heikentäminen vähentää esteettömyysremontteja ja voi lisätä laitosasumisen kuluja.

Talousarvion leikkaukset fossiilisen energian lämmitysmuodoista luopumisen tukiin vaikeuttavat päästövähennyksiä sekä rakennusalan vaikeutunutta tilannetta.

Rakennusalan ja erityisesti asuntorakentamisen suhdannekuopassa ei ole järkevää leikata toimivia ja tehokkaita korjaus- ja energiaremonttitukia tai hidastaa erityisryhmien asuntotuotantoa.

Hallituksen päätös leikata puolet avustuksista kuntien asumisneuvontatoimintaan on vaarassa aiheuttaa entistä useammalle suomalaiselle ongelmia asunnon saannissa ja asunnon pitämisessä. Hallitus leikkaa samaan aikaan voimakkaasti asumistuesta, mikä osaltaan väistämättä lisää vai-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 2

keuksia asuntojen kustannusten kanssa entistä useammille kansalaisille. Tässä tilanteessa samanaikaisesti tapahtuvat leikkaukset asumisneuvontaan lisäävät vaikeuksia ja häättöjä entisestään.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 26.10.2023

Jenni Pitko vihr

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 3

Eriävä mielipide 3

Perustelut

Orpon hallituksen talousarvioesitys on suuruudeltaan ennätyksellinen, yhteensä 87,9 miljardia euroa. Alijäämä on 11,5 miljardia euroa. Ennätysmäisestä velanotosta ja budjetin suuruudesta huolimatta talousarviossa ei ole onnistuttu tekemään valintoja ja tarvittavia uudistuksia, joilla saavutettaisiin edes hallitusohjelmassa määritetyt ilmasto- ja luontotavoitteet.

Alijäämää on lähdetty taklaamaan lukuisilla leikkauksilla. Leikkaukset osuvat turhan paljon samoille ihmisille ja alueille. Kasvu- ja tuottavuustoimet ovat kovin vähäisessä roolissa.

Hallituksen talousarvioesityksessä moni sinänsä tärkeä hanke imee kaiken rahoituksen. Itäinen Suomi jää lähes kokonaan oman onnensa nojaan.

Talousarvioesityksessä olisi pitänyt pystyä tekemään selkeämpiä valintoja, jotta rahoitus suuntautuisi aidosti vaikuttaviin kohteisiin ja jotta koko Suomi tulisi huomioiduksi. Nyt tuleville sukupolville jää ilmasto- ja luontokriisin ratkaisemisen lisäksi myös massiivinen velkataakka.

Leikkaukset

Ympäristöministeriön hallinnonalalle kohdistuu merkittävät leikkaukset. Ympäristöministeriön hallinnonalalla on tehtäviä, joita sen tulee kyetä suorittamaan tasapuolisesti koko maassa sekä maan rajojen yli.

Talousarvioesitys nostaa esiin huolen siitä, pystyykö ministeriö suoriutumaan sille kuuluvista tehtävistä ja velvollisuuksista rajusti pienenevillä määrärahoilla.

Vesienhoito

Hallitus panostaa merkittävästi Saaristomerен kunnon parantamiseen, mutta samaan aikaan sisävesien ja muun Itämeren tilasta huolehtimisen varat vähenevät. Eikö sisävesien ja muun Itämeren hyvästä tilasta huolehtiminen ole yhtä tärkeää kuin Saaristomerен huonon tilan parantaminen?

Kipsikäsittely momentti tulisi muuttaa mahdollistamaan myös ravinnekalkki ja -kuitukäsittelyt, jotta maaperän parantaminen onnistuisi eri valuma-alueilla. Tämä liittyy myös vesipuitedirektiivin toteuttamiseen eri puolilla maata ja erilaisissa vesistöissä. Kannatamme vapaaehtoisia toimia pakottavan lainsäädännön sijaan.

Saaristomeri on suojelunsa ansainnut, mutta samalla rahojen kohdentaminen vain Lounais-Suomen rannikolle on yksi leikkaus lisää Itäiselle Suomelle. Suomessakaan puhtaat sisävesistöt eivät ole itsestäänselvyys.

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 3

Luonnonsuojelu

Kun vapaaehtoinen suojelu vähenee, pakottava normiohjaus voi lisääntyä.

Helmi- ja metso -elinympäristöohjelmat vahvistavat Suomen luonnon monimuotoisuutta ja turvaa luonnon tarjoamia elintärkeitä ekosysteemipalveluja. Samalla hillitään ilmastonmuutosta ja edistetään siihen sopeutumista. Molemmat ohjelmat pohjautuvat vapaaehtoisuuteen ja ovat osoittautuneet menestyksiksi. Vapaaehtoisuus on ollut merkittävä tekijä siinä, että ohjelmista on tullut suosittuja ja mallilla on hyvä jatkaa.

Hallituksen talousarvioesitys herättää huolen vapaaehtoisen suojelun resursseista.

Luonnonvarakeskus ja Suomen Ympäristökeskus

Toimintaedellytykset ja investoinnit tutkimusinfraan ovat vaarassa leikkausten takia. TKI-panostusten tulisi noudattaa parlamentaarisen TKI-työryhmän sopua ja varmistaa perusrahoitus sekä toimintaedellytykset valtion tutkimuslaitoksille.

Korjausrakentaminen ja energia-avustukset

Suomen asuntorakentamisen näkymät ovat poikkeuksellisen heikot. Rakennusala tarvitsee nopeasti tukea. Sen sijaan korjausrakentamisen määrärahoista leikataan tilanteessa, joissa uudisrakentaminen hiipuu ja varsinkin Itä- ja Kaakkois-Suomessa asunto-osakeyhtiöiden tarve korjauksiin on kasvava ja taloudelliset resurssit väheneviä.

Myös energia-avustusten loppuminen hallituksen leikkausten myötä, osuu samalle tontille. Energia-avustuksilla on parannettu rakennuskantaa ja tuotu työtä ympäri Suomen.

Rakennuksia ei voi katsoa pelkästään sijoituskohteina, vaan ne tulee nähdä koteina ja työpaikkoina. Terveet ja toimivat rakennukset parantavat elämänlaatua.

Korjausrakentaminen ja energia-avustukset vastaavat myös Suomen ilmastotavoitteisiin, kun rakennusten energiatehokkuutta saadaan parannettua.

Asuntopolitiikka

Asumisoikeusasuntojen rakentamisella täydennysrakennetaan matalan markkinahinnan lähiöihin asuntoja ilman riskiä alueiden eriytymisestä - näissä lähiöissä ei, vanhan asuntokannan matalan hintatason vuoksi, rakennusliikkeiden kuluttajamyyntiin tuleva omistusasuntotuotanto käynnisty.

Asumisoikeusasuntojen rakentamisen lopettamisen viesti on, että alueiden eriytymiseen ei Suomessa suhtauduta kovinkaan vakavasti. Tällaista viestiä ei tulisi lähettää nopeasti kaupungistuvassa Suomessa.

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2023 vp
Eriävä mielipide 3

Hallituksen tulisi viestittää, että suomalaiset kaupungit pitävät ehdottomasti kiinni alueellisen eriytymisen torjunnasta.

Tuotannon jäädyttämisen sijaan ASO-tuotantoa voidaan ohjata nykyistä tarkemmin. Esimerkiksi ASO-järjestelmän parametreja voidaan muuttaa, asuntoja kohdentaa ja rahoitukselle asettaa reunaehdot, joilla valtion riskiä pienennetään lähiöitä uhraamatta.

Asumisneuvonta

Asumisneuvonnan tuen puolitus vähentää työntekijöitä kunnissa. Asumisneuvonta ei ole edes ehtinyt vakiintua, kun sitä jo kohdennetaan uudelleen.

Sosiaaliturvan leikkaukset lisäävät vuokranmaksuvaikeuksia ja häättöriskejä. Nyt ollaan siirtymässä ehkäisevästä toiminnasta korjaavampaan työotteeseen. Tämä vie painopistettä etäämmälle tukilain mukaisesta tarkoituksesta.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 26.10.2023

Vesa Kallio kesk
Hanna Kosonen kesk
Eeva Kalli kesk